

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Klaudia Máthé

Angripande av skiljedom genom
ogiltighets- och klandertalan
samt en diskussion kring rättssäkerheten i
förfarandet

Examensarbete
20 poäng

Handledare
Lotta Maunsbach

Processrätt

VT 2006

Innehåll

SAMMANFATTNING	4
FÖRKORTNINGAR	5
1 INLEDNING	6
1.1 Introduktion	6
1.2 Syfte	6
1.3 Metod och material	7
1.4 Avgränsningar	8
1.5 Disposition	8
2 SKILJEFÖRFARANDET SOM TVISTLÖSNINGSFORM	10
2.1 Inledning	10
2.2 Skiljeförbandets fördelar	11
2.3 Skiljeförbandets nackdelar	12
2.4 Avslutande synpunkter	14
3 RÄTTSSÄKERHET	15
3.1 Inledning	15
3.2 Rättssäkerhet såsom rättsligt grundad förutsebarhet	Fel! Bokmärket är inte definierat.
3.3 Avslutande synpunkter	18
4 SKILJEDOMS OGILTIGHET	19
4.1 Inledning	19
4.2 Ogiltighetsgrunder	20
4.2.1 Bristande skiljedomsrämsighet	21
4.2.2 Ordre public	22
4.2.3 Formkrav	24
4.3 Avslutande synpunkter	24
5 ANGRIPANDE AV SKILJEDOM GENOM KLANDER	26
5.1 Inledning	26

5.2	Materiella och formella fel	27
5.3	Bevisbörda	30
5.4	Preklusion	32
5.5	Klanderregler	35
5.5.1	Twisten omfattas inte av ett giltigt skiljeavtal	35
5.5.2	Skiljemännen har överskridit sitt uppdrag	37
5.5.3	Skiljeförfarande har ägt rum i Sverige i strid mot 47 §	40
5.5.4	Oriktigt utseende av skiljeman	41
5.5.5	Jäv och obehörighet	41
5.5.6	Generalklausulen	43
5.6	Talefrister	43
5.7	Korrigeringsmöjligheter	44
5.8	Avslutande synpunkter	45
6	GENERALKLAUSULEN	48
6.1	Inledning	48
6.2	Kravet på att handlägningsfelet sannolikt påverkat utgången	49
6.3	Kravet på att den klandrande parten icke vållat felet	51
6.4	Kravet på att det skall röra sig om ett processuellt fel	51
6.4.1	Processuella fel som kan leda till upphävande	52
6.4.1.1	Handläggning i strid med LSF	52
6.4.1.2	Handläggning i strid med parternas föreskrifter	54
6.4.1.3	Bristande processledning	55
6.5	Avslutande synpunkter	57
7	SAMMANFATTANDE SYNPUNKTER	59
	KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	61
	RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	63

Sammanfattning

Skiljeförfarandet är ett viktigt komplement till det ordinära domstolssystemet. Parternas möjlighet att anpassa förfarandet till de särskilda omständigheterna i tvisten samt möjligheten att få tvisten avgjord slutligt är exempel på skiljeförfarandets fördelar. Till förmån för den effektiva handläggningen har dock vissa eftergifter i rättssäkerheten ansetts nödvändiga. Den huvudsakliga eftergiften innebär att parterna inte har möjlighet att överklaga en skiljedom på materiella grunder. Har skiljeförfarandet däremot genomförts i enlighet med parternas föreskrifter, handläggningsregler i LSF samt grundläggande processuella principer kan förfarandet inte anses utgöra ett mindre rättssäkert rättsskipningsalternativ än den ordinära domstolsprocessen. Har förfarandet emellertid brustit i något av de ovan anförda hänseendena har parterna ansetts ha ett berättigat krav på att kunna angripa skiljedomen. Parternas intresse av ett snabbt och slutligt avgörande har dock respekterats så långt som möjligt och möjligheterna att angripa en skiljedom är på grund därav starkt begränsade. LSF erbjuder parterna möjlighet att angripa skiljedomen, om förfarandet har brustit ur formellt hänseende, genom ogiltighets- eller klander talan. Det kan dock ifrågasättas om parternas befogade anspråk på förutsebarhet kan anses tillgodosett med hänsyn till ogiltighets- och klanderreglernas utformning samt hur reglerna har tolkats i praxis. Förutsebarhetsdiskussionen grundar sig på tre uppställda villkor: reglernas tydlighet, tillgänglighet samt pålitlighet.

Förkortningar

Avt.L	Lag (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område
HD	Högsta Domstolen
HovR	Hovrätt
JT	Juridisk tidskrift
LSF	Lagen (1999:116) om skiljeförfarande
LUSK	Lagen (1929:147) om utländska skiljeavtal och skiljedomar
Modellagen	UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration
NJA	Nytt juridiskt arkiv
Prop.	Regeringens proposition
RB	Rättegångsbalken
SML	Lagen (1929:145) om skiljemän
SOU	Statens offentliga utredningar
TR	Tingsrätt
UB	Utsökningbalken

1 Inledning

1.1 Introduktion

Skiljeförfarandet är ett viktigt alternativ till det traditionella domstolsförfarandet i näringslivets tvistlösning. Det erbjuder ett välbehövligt komplement till det ordinära rättegångsförfarandet. Det snabba förfarandet, sekretessen vid handläggningen samt möjligheten att välja skiljemän med specialkompetens inom det område tvisten rör, har gjort skiljeförfarandet till ett av de mest använda förfarandena vid näringslivstvister.

Förfarandet har sin grund i partsautonomin och det har ansetts viktigt att säkerställa den så långt som möjligt. Eftersom parterna ingår ett skiljeavtal under förutsättning att skiljeförfarandet skall genomföras på ett tillfredsställande sätt, har det dock ansetts nödvändigt ur rättsäkerhetssynpunkt att tillse att tvisten avgörs i enlighet med grundläggande processuella principer. Principer som kan nämnas är den kontradiktoriska, kommunikations- och likabehandlingsprincipen. Kravet på skiljemännens opartiskhet är också en förutsättning för att skiljeförfarandet skall åtnjuta rättsordningens erkännande samt att skiljedomar skall kunna verkställas genom exekutiva myndigheters försorg.

I effektivitetens namn har det dock varit nödvändigt att göra vissa eftergifter i förfarandet. Parter som har ingått skiljeavtal anses också ha godtagit att en skiljedom inte kan överprövas på materiella grunder samt att de ogiltighets- och klandergrunder som erbjuds i lagen tillämpas restriktivt.

Förutsebarhet är en av grundförutsättningarna för rättssäkerhet. Parter skall inför en eventuell tvist ha en möjlighet att bedöma vilka konsekvenser tvisten kan komma att få. Den svenska lagstiftningen har försökt tillgodose kravet på rättssäkerhet inom skiljeförfarandet genom att tillhandahålla ogiltighets- samt klanderregler i LSF. Det kan dock ifrågasättas i vilken mån förutsebarheten kan anses tillgodosedd när en part inleder en tvist om skiljedomens riktighet.

1.2 Syfte

Inför en eventuell klandertalan har parterna att ta hänsyn till vilka krav som måste uppfyllas för att de ska nå framgång med sin talan. För att säkerställa skiljedomens slutgiltighet har ett antal begränsningar gjorts i parternas möjligheter att angripa en skiljedom. Begränsningarna har lett till att det är många, och inte sällan svårförståeliga, processuella regler som skall tas i beaktande av parterna inför en tvist om skiljedomens riktighet.

Parter har ett intresse av att en domstols avgöranden i möjligaste mån är förutsebara. Uppsatsens övergripande syfte är att undersöka om parternas befogade anspråk på förutsebarhet inför en kommande tvist om skiljedomens riktighet kan anses tillgodosett.

Huruvida kravet på förutsebarhet kan anses uppfyllt skall diskuteras utifrån parternas möjlighet att med stöd av ogiltighets- samt klanderreglerna i LSF kunna förutse domstolens bedömning. Förutsebarheten skall diskuteras utifrån följande tre kriterier: Rättsreglernas tydlighet, deras tillgänglighet samt deras pålitlighet. Betydelsen av dessa tre kriterier utreds vidare i avsnitt tre.

För att kunna svara på frågan om förutsebarhet inför en kommande tvist kan anses tillgodosett, skall en genomgång av ogiltighets- samt klanderreglerna göras. För att ge läsaren en helhetsbild skall reglernas tolkning i praxis samt i doktrin klarläggas. Grundläggande faktorer samt deras påverkan på en klandertalan såsom skillnaden mellan materiella och formella grunder, bevisbördans placering samt preklusionsregeln kommer att utredas och diskuteras

Handläggningsfel som grund för upphävande är den vanligaste klandergrunden. Den aktuella regeln är i egenskap av en generalklausul allmänt hållen och kan därmed ifrågasättas ur förutsebarhetssynpunkt. Jag ämnar undersöka vilka handläggningsfel som anses leda till upphävning i praxis samt doktrin och vilka kriterier domstolen lägger till grund för sin bedömning.

1.3 Metod och material

Uppsatsen bygger på traditionell juridisk metod. Det innebär att det med ledning av aktuell lagstiftning, förarbeten, praxis samt doktrin skall redogöras för gällande rätt inom det valda området. Det är således det material som kommer att ligga till grund för de konklusioner som dras i texten.

Uppsatsen behandlar uteslutande den svenska lagen om skiljeförfarande. Det material som ligger till grund för uppsatsen är därmed i huvudsak svenskt. Eventuell utländsk litteratur förekommer i den mån den svenska lagen har hämtat inspiration i utländsk rätt vid tolkningen av en viss fråga.

Jag kommer att använda mig av rättspraxis som har sin utgångspunkt i LSF¹ i den mån det är möjligt. Äldre praxis kommer att användas i den omfattning den kan anses ha relevans för gällande frågeställningar.

---

¹ Den nu gällande lagen om skiljeförfarande som trädde ikraft 1999.

1.4 Avgränsningar

Utgångspunkten för uppsatsen är LSF. Det innebär att ogiltighets- och klandergrunderna behandlas utifrån den svenska lagstiftningen. Detta innebär inte nödvändigtvis att parterna i en berörd tvist är svenska utan även utländska parter kan ha valt att svensk lag skall tillämpas på skiljeförfarandet.

Det finns två typer av skiljeförfaranden. Det ena är det legala, där det i lag föreskrivs att en tvist skall avgöras av skiljemän och de andra är det konventionella, där skiljeförfarandet grundar sig på avtal mellan parterna.² Det är endast den konventionella typen som faller inom LSF-s tillämpningsområde och därför är det uteslutande den formen som kommer att behandlas i uppsatsen.

Vidare är utredningen av skillnaden mellan formell och materiell rätt endast översiktlig och gör därmed inga anspråk på att vara uttömmande. Det finns omfattande doktrin på området och ämnet kan inte göras rättvisa inom ramen för detta examensarbete. Därför hoppas jag att läsaren har förståelse för att exempel på formella och materiella grunder endast ges utifrån den relevans de har för den här uppsatsens utförande och omfång.

1.5 Disposition

Kapitel två inleds med en redogörelse för skiljeförfarandet som tvistlösningsform. I detta kapitel behandlas även skiljeförfarandets för- och nackdelar.

I kapitel tre presenteras två olika rättssäkerhetsteorier. Här definieras begreppet rättssäkerhet samt förutsebarhet såsom de skall tolkas i den fortsatta framställningen.

Kapitel fyra behandlar grunderna för en skiljedoms ogiltighet samt ogiltighetsreglernas tillämplighet i praxis, i den mån praxis har funnits att tillgå. Kapitlet avslutas med en diskussion huruvida ett berättigat krav på förutsebarhet kan anses tillgodosett vid en ogiltighetstalan.

I kapitel fem diskuteras de klandergrunder som erbjuds inom ramen för LSF samt klanderreglernas tillämpningsområde. Här behandlas faktorer som är av avgörande betydelse vid en klandertalan såsom skillnaden mellan formella och materiella grunder, bevisbördans placering, den allmänna preklusionsregeln samt skiljemännens möjligheter att korrigera en felaktig skiljedom. Även detta kapitel avslutas med en diskussion kring huruvida förutsebarheten kan anses uppfyllt vid en klandertalan.

---

² Lindell, Civilprocess, s 611.

Kapitel sex ägnas åt generalklausulen. Här redogörs för vilka handläggningsfel som anses utgöra klanderbara fel i praxis samt doktrin och vilka krav som skall vara uppfyllda för att en part skall ha möjlighet att nå framgång med sin klandertalan. Kapitlet avslutas med en diskussion av generalklausulen ur förutsebarhetssynpunkt.

Uppsatsen avslutas med en sammanfattande diskussion.

2 Skiljeförfarandet som tvistlösningsform

2.1 Inledning

LSF är på de flesta punkter dispositiv och betonar därmed parternas rätt till självbestämmande. Den är utformad så att handläggningen av skiljetvister skall kunna ske säkert och snabbt och för att i möjligaste mån förhindra förhållningar under förfarandet.³

Skiljeförfarandet är framförallt ett viktigt tvistlösningsforum vid näringslivstvister och i internationella affärssammanhang. Karaktären av ett eninstansförfarande är i huvudsak den avgörande faktorn för dess effektivitet. Dess popularitet beror dessutom på möjligheten att få en snabb process utan offentlig insyn samt möjligheten att anlita sakkunniga skiljemän om tvisten t ex är tekniskt komplicerad. Ytterligare en fördel är att skiljemännen inte är bundna av de vanliga rättegångsprinciperna rörande muntlighet, omedelbarhet och koncentration.⁴ Detta bidrar till ett mer flexibelt förfarande och en möjlighet att lägga andra faktorer än rent juridiska till grund för avgörandet.

Skiljeavtal tillerkänns rättsverkan framförallt i tre hänseenden. I första hand har det verkan av ett processhinder. Skulle vid uppstånden tvist part göra invändning om att det finns ett skiljeavtal beträffande tvisten skall domstolen inte befatta sig med denna.⁵ Invändningen skall framställas första gången part för talan vid domstol.⁶ Part har vidare möjlighet att framtvunga en fullgörelse av ett skiljeavtal och LSF försöker så långt som möjligt förhindra obstruktion under förfarandet.⁷ Slutligen tillerkänns rättsverkan åt en skiljedom genom att domen kan verkställas genom en exekutiv myndighets försorg och allmän domstol får inte mot en parts bestridande göra en ny prövning av tvisten.⁸

Trots att det rör sig om tvister av dispositiv natur, tvister som parterna har rätt att förfoga över som de behagar, har det ansetts nödvändigt från statens sida att uppställa vissa formella krav som skall upprätthållas i ett skiljeförfarande. Syftet är att försöka tillgodose objektiviteten i förfarandet, utan att göra för långtgående ingrepp i den enskildes avtalsfrihet och även att bereda möjligheter till materiellt riktiga avgöranden.⁹ Har parternas

---

³ Prop. 1998/99:35, s 1.

⁴ Prop. 1998/99:35, s 41.

⁵ Prop. 1998/99:35, s 35.

⁶ 4 § 2 st LSF.

⁷ Prop. 1998/99:35, s 35.

⁸ Prop. 1998/99:35, s 35. Skiljeförfarandet erbjuder, förutom det ordinära domstolsförfarandet, den enda möjligheten av få till stånd en exigibel dom i svensk rätt.

⁹ Prop. 1998/99:35, s 35.

rättigheter enligt LSF eller skiljeavtalet kränkts har parterna därmed rätt att angripa skiljedomen.

2.2 Skiljeförfarandets fördelar

Skiljeförfarandets för- och nackdelar brukar framhållas vid jämförandet av en ordinär domstolsprocess, så sker även här. Det finns vissa klassiska förmåner med skiljeförfarandet som brukar framhävas vid diskuterandet av tvistlösningsform.

Parterna har i ett skiljeförfarande, till skillnad från en domstolsprocess, möjlighet att välja vem som skall avgöra tvisten.¹⁰ Valmöjligheten tillåter parterna att utse personer med specialkompetens inom det område som tvisten rör eller personer som de har särskilt förtroende för. Valet kan innebära en smidigare lösning på konflikten och möjliggöra en fortsatt god relation i framtida affärsförhållanden. Några formella krav på vilka personer som kan utses till skiljemän, utöver att de skall råda över sig själva och sin egendom, uppställs inte.¹¹ Det kan dock nämnas att en sammansättning av skiljemän i Sverige i regel består av en hög domare som ordförande och advokater som partsutsedda skiljemän eller också av tre advokater.¹²

Ett skiljeförfarande leder, såvida skiljedomen inte angrips, till ett snabbt och slutgiltigt avgörande och parterna kan återuppta sina affärsförbindelser utan obehaget av en överhängande tvist.¹³ Skiljeförfarandet tillåter därmed i större utsträckning, än vid en domstolstvist, en möjlighet för fortsatt gott samarbete vid kommersiella förbindelser.

Skiljeförfarandet erbjuder vidare möjligheten till en smidigare handläggning då skiljemännen inte är bundna av processprinciperna om koncentration, omedelbarhet och muntlighet.¹⁴ Detta bidrar till ett mer flexibelt förfarande och en möjlighet att lägga andra faktorer, än rent juridiska, till grund för avgörandet. För att skiljeförfarandet i högre grad skall kunna tillgodose parternas förväntningar på förfarandet bör parterna ha utformat skiljeavtalet med viss eftertanke. Parterna får en bättre möjlighet att förutse konsekvenserna av ett skiljeförfarande om skiljeavtalet är grundligt utformat.

Slutligen är möjligheten till konfidentialitet inom skiljeförfarandet, i jämförelse med allmän domstol där offentlighetsprincipen är styrande, en av dess huvudsakliga fördelar. I dagens hårda konkurrens finner många företag det väsentligt att bibehålla ett starkt skydd för sina företagshemligheter och

---

¹⁰ SOU 1995:65, s 58 ff

¹¹ 7 § LSF samt Prop. 1998/99:35, s 40.

¹² Madsen, Skiljeförfarande i Sverige, s 32

¹³ Enligt undersökningen Skiljeförfarande i Sverige avslutas hälften av förfarandena efter 8,5 månader. Jfr SOU 1995:65, s 51, 283, 301.

¹⁴ SOU 1995:65, s 58.

sina affärsförhållanden i övrigt. En offentlig tvist mellan näringsidkare kan skada företagets goodwill och ge företaget dålig publicitet. Det måste dock påpekas att det inte råder någon självklar sekretess för parterna i ett skiljeförfarande vilket slogs fast i NJA 2000 s 538. Det är genom separata avtal om tystnadsplikt som sekretessen upprätthålls.¹⁵ LSF ålägger inte heller skiljemännen någon tystnadsplikt. Att skiljemännen bör iaktta diskretion om vad som försiggår under förfarandet anses snarare följa av en hederskodex än av rättsliga regleringar.¹⁶ HD uttalade emellertid, i ovan nämnda rättsfall, att skiljemännen är skyldiga att iaktta diskretion på grund av det uppdrag som anförtrotts dem i egenskap av skiljemän.¹⁷

Det är främst vid internationella- och näringslivstvister, där parterna har särskilda krav på anpassning av processen, som skiljeförfarandets fördelar kan komma till sin rätt. För privatpersoner kan kostnader samt sekretessen, som vanligen förknippas med en fördel i skiljeförfarandet, närmast anses vara en nackdel. Skiljeförfarandet är främst tänkt att användas mellan jämställda parter¹⁸ och det har hänt, om än sällan, att skiljeavtal har bedömts oskäliga om den ena parten har befunnit sig i ett underläge i förhållande till den andra parten.¹⁹

2.3 Skiljeförfarandets nackdelar

Parternas möjlighet att arrangera skiljeförfarandet efter eget önskemål har, förutom dess positiva effekter, en avigsida då det kan innebära en försvagning av rättsäkerheten till förmån för effektiviteten.²⁰ En av de huvudsakligen försvagande omständigheterna är parternas oförmåga att angripa en skiljedom på materiell grund.²¹ Vidare medför sekretessen, som vanligen benämns som en av skiljeförfarandets fördelar, en försämrad prejudikatbildning, och därmed en försvagad handlingsdirigerande effekt. Sekretessen medför också en bristande offentlig kontroll av skiljedomars riktighet.

För att skiljeavtal och skiljedomar skall åtnjuta rättsordningens erkännande måste förfarandet uppfylla vissa grundläggande krav av det slag som upprätthålls i statliga domstolar. Som exempel kan nämnas kravet på

---

¹⁵ NJA 2000 s 538. SOU 1995:65, s 179. För vidare diskussion kring sekretessen se Reinhold Fahlbeck, Företagshemligheter, konkurrensklausuler och yttrandefrihet, Stockholm 1992.

¹⁶ Cars, Lagen om skiljeförfarande, s 73.

¹⁷ Cars, Lagen om skiljeförfarande, s 110.

¹⁸ Se 6 § LSF som förbjuder skiljeavtal mellan konsument och näringsidkare om skiljeavtalet ingås innan tvist har uppkommit. När tvist väl har uppkommit står det dock konsumenten fritt att teckna ett skiljeavtal.

¹⁹ Skiljeavtal har ansetts oskäliga om den ena parten varit i ett klart underläge i förhållande till den andra parten trots att den underlägsna parten har varit näringsidkare. För vidare diskussion se Heuman, Skiljemannarätt, s 123 ff.

²⁰ Prop. 1998/99:35, s 42.

²¹ Parterna kan avtala om en materiell överprövning men detta torde dock vara ovanligt.

skiljemännens opartiskhet samt att parterna skall få möjlighet att lägga fram sin sak inför skiljenämnden.²² Regleringen av dessa grundläggande krav motiveras av att kontrollen har en förebyggande effekt och att den sannolikt medverkar till en hög kvalitativ standard inom skiljeförfarandet. Generellt anses att risken för materiellt felaktiga domar minskar med möjligheten att få rätts och sakfrågorna prövade i mer än en instans. Det måste dock beaktas att parterna medvetet och frivilligt har avstått från möjligheten till en materiell överprövning till förmån för ett snabbt och slutligt avgörande på tvisten.

Ett materiellt felaktigt avgörande kan uppstå genom att skiljemännen missuppfattar en parts talan eller att en förhörsperson lämnar oriktiga uppgifter. Det kan också uppstå genom situationer där en aldrig så kunnig domare gör en felbedömning av rättsläget.²³ Vid domstolsförfarandet finns, förutom flerinstansprövningen, en rättssäkerhetsgaranti i möjligheten att i efterhand angripa ett avgörande genom t ex resning eller domvilla. Dessa extraordinära rättsmedel saknas beträffande skiljedomar.²⁴

Parterna anses emellertid ha ingått ett skiljeavtal under förutsättning att skiljeförfarandet genomförs på ett tillfredsställande sätt. Förfarandet kan sägas ha genomförts på ett tillfredsställande sätt om skiljemännen har följt parternas instruktioner, iakttagit lagens handläggningsregler samt följt grundläggande förfarandepprinciper.²⁵ För att säkerställa att så sker erbjuder LSF möjligheter, om än starkt begränsade, för parterna att angripa skiljedomen vid missnöje.²⁶ Skiljedomen kan dock endast hävas om förfarandet i formellt hänseende har varit behäftat med något allvarligt fel. I LSF har dessa fel, beroende på skyddsintresse, hänförts antingen till ogiltighetsfallen eller till klanderfallen.

Det finns inte heller möjlighet att inom skiljeförfarandet besluta om tvångsmedel.²⁷ Det innebär exempelvis att skiljemännen inte kan besluta om kvarstad, förelägga part eller annan att tillhandahålla bevisning och de kan inte heller höra vittnen under sanningsförsäkran. Råder det ett behov av något av dessa tvångsmedel under skiljeförfarandet har parterna möjlighet att vända sig till ordinär domstol för att få assistans. Det bör dock påpekas att assistansen kan medföra förseningar, extra kostnader samt att sekretessen inte upprätthålls i skiljeförfarandet.

De extra kostnader som ett skiljeförfarande innebär jämfört med ett domstolsförfarande räknas vanligtvis till dess nackdelar. Parterna måste förutom att betala ombudsarvoden även betala skiljemännens arvoden och i regel i förskott.²⁸ Parterna har dessutom solidariskt betalningsansvar för

---

²² Prop. 1998/99:35, s 42.

²³ SOU 1995:65, s 59

²⁴ SOU 1995:65, s 59.

²⁵ Heuman, Skiljemannarätt, s 589.

²⁶ Lindell, Alternativ tvistlösning – särskilt medling och skiljeförfarande, s 204.

²⁷ Heuman, Skiljemannarätt, s 42.

²⁸ Madsen, Finn, Skiljeförfarande i Sverige, s 34.

skiljemännens arvoden. Den vinnande parten kan därmed krävas på hela ersättningen om motparten saknar tillgångar. Det kan dock ifrågasättas om skiljeförfarandet är ett dyrare alternativ än en ordinär domstolsprocess. Prövas tvisten i tre instanser kan det innebära avsevärt högre kostnader än om tvisten avgörs slutligt genom ett skiljeförfarande.

2.4 Avslutande synpunkter

Skiljeförfarandets för- och nackdelar är att anse som relativa och måste betraktas utifrån de individuella omständigheterna i det enskilda fallet. Parternas möjlighet att välja skiljemän med specialkompetens, om tvisten kräver det, kan det leda till en mer tillfredsställande lösning på tvisten. Det har diskuterats huruvida förfarandet är att anse som rättssäkert då en skiljedom inte kan överklagas på materiella grunder. Har förfarandet genomförts i enlighet med grundläggande förfarandepprinciper kan det dock inte anses vara ett mindre rättssäkert alternativ än ett ordinärt domstolsförfarande.

Sekretessen, som är en eftertraktad egenskap för parterna, kan ur prejudikatbildnings- samt handlingsdirigeringsynpunkt tyckas negativ. Skiljeförfarandet kan även anses brista ur kontrollhänseende då det inte är möjligt att på ett tillfredsställande sätt kontrollera meddelade skiljedomars riktighet. Även rättsbildningen och därigenom förutsebarheten torde påverkas negativt av att skiljedomar är sekretessbelagda. Har förfarandet brutit i formellt avseende har parterna en möjlighet att angripa skiljedomen genom ogiltighets- eller klandertalan. Det har ansetts nödvändigt ur rättssäkerhetssynpunkt att tillhandahålla möjligheter att angripa en felaktig skiljedom. Möjligheterna är dock väldigt begränsade för att säkerställa skiljedomens slutgiltighet.

För- och nackdelarna med förfarandet är till stor del beroende av skiljeavtalets utformning. Parterna har en möjlighet att genom skiljeavtalet anpassa förfarandet efter de omständigheter som råder. Ett noggrant reglerat skiljeavtal ger parterna därmed en bättre möjlighet att förutse konsekvenserna av skiljeförfarandet.

Skiljeförfarandet är ett välbehövligt komplement till den ordinära domstolsprocessen. Under förutsättning att skiljeförfarandet är korrekt genomfört är det en utomordentlig tvistlösningsform med stora anpassningsmöjligheter till det enskilda fallet.

3 Rättssäkerhet

3.1 Inledning

Termen rättssäkerhet har ingen vedertagen definition och åsikterna om vad termen skall innefatta går något isär. Det väsentliga innehållet i rättssäkerhetsbegreppet anses dock vara förutsebarhet. Många rättsteoretiker likställer även begreppet rättssäkerhet med förutsebarhet.²⁹ De två teorier som presenteras nedan grundas på två framstående rättsteoretikers resonemang. De valda teorierna lämpar sig som utgångspunkt för den fortsatta diskussionen huruvida parternas befogade anspråk på förutsebarhet inför en kommande tvist om skiljedomens riktighet kan anses tillgodosett.

*Alexander Peczenik*³⁰ anser att det centrala i begreppet rättssäkerhet är att myndighetsutövning och rättskipning kan förutses med stöd av rättsreglerna. Dessa lagregler skall i sin tur vara generellt avfattade såtillvida att de återspeglar idealet om likhet inför lagen. En rättsordning skall vara förutsebar och stabil. Förutsebarheten och stabiliteten motiveras av möjligheten att upprätthålla individers likhet inför lagen samt av att individer erbjuds en effektivare möjlighet att planera sina liv. Det är genom lagstiftning som stabiliteten i rättssystemet skapas. Mot önskan att rättsordningen skall vara stabil, ställs kravet på flexibilitet vid tillämpningen. En strikt formell tillämpning av lagen får inte ske på bekostnad av möjligheten att tillgodose individernas materiella intressen.

Peczenik skiljer på formell och materiell rättssäkerhet. Den formella rättssäkerheten förutsätter en hög grad av förutsebarhet vid maktutövning och rättskipning. Förutsebarheten ligger i att maktutövningen samt rättskipningen sker med stöd av rättsregler. Den materiella rättssäkerheten anser Peczenik vara ett resultat av en avvägning mellan förutsebarhet samt andra etiska värden, främst rättvisa. Materiell rättssäkerhet uppnås genom att myndigheterna agerar rättvist och etiskt.

*Åke Frändberg*³¹ uppställer i sin artikel tre villkor för att rättssäkerhet skall anses råda. I första hand krävs att det finns klara och adekvata regler. I andra hand krävs att reglerna är publicerade och lättillgängliga och slutligen krävs också att den enskilde kan lita på innehållet i reglerna.

---

²⁹ SOU 1999:58, s 21.

³⁰ Peczenik, Vad är rätt?, s 89 ff.

³¹ Frändberg, Om rättssäkerhet, s 269 ff.

3.2 Rättssäkerhet som rättsligt grundad förutsebarhet

Rättssäkerhet kan sägas ställa enskilda individers rättsskydd i fokus gentemot den offentliga maktens.³² Termen kan således definieras genom att den statliga makten är, i förhållande till den enskilde, underkastad vissa restriktioner. En kränkning av rättssäkerheten kan sägas vara förhållanden då enskilda individer utsätts för överhetens godtycke med avseende på rätten.³³

Frändberg menar att godtycke kan uppstå i följande fall: då det råder en avsaknad av rättsliga regleringar (rättsbrist), då det finns en rättslig reglering men den ignoreras av överheten (rättspervertering) och då det uppstår nyckfulla och överrumplande rättsändringar (rättsmanipulation).³⁴ Rättssäkerhet kan således uttryckas som förutsebarhet i rättsliga angelägenheter. För att ett rättssystem skall anses rättssäkert skall det därmed tillhandahålla klara, tydliga och pålitliga svar på frågor av rättslig karaktär.³⁵ Det är inte tal om en svart- vit zon utan snarare en skala där desto tydligare svar rättssystemet kan tillhandahålla på rättsliga frågor desto högre kan rättssäkerheten sägas vara. Någon fullkomlig rättssäkerhet kan emellertid inte uppnås och en sådan är inte heller önskvärd. Frändberg framhåller att det inte är möjligt att undgå den juridiska rättens ofrånkomliga osäkerhet.³⁶

En grundförutsättning för rättssäkerhet är att det finns tydliga och adekvata regler på det aktuella området.³⁷ Berörda parter skall av lagtexten kunna utläsa vad som kan komma att gälla i olika situationer. Det är av vikt för att parter skall kunna tänka strategiskt och förutse effekterna av sina handlingar. Finns det inga regler är det svårt att överhuvudtaget tala om en rättssäkerhet. Befintliga regler kan dock vara vaga och mångtydiga. Regler som vanligen kritiseras för sin mångtydighet är generalklausuler. Frändberg påpekar att dessa regler kan i egenskap av sin vaghet och innehållslöshet närmast ses som en blancofullmakt till rättstillämparen att själv svara för rättsbildningen.³⁸ Den andra ytterligheten kan sägas vara regler som är tänkta att täcka alla tänkbara situationer. De är då så detaljerade och omfångsrika att de därigenom mister sin flexibilitet och förmåga att kunna anpassas till det enskilda fallet.³⁹

Är reglerna vaga eller mångtydiga är det enligt svensk rättstradition sedvanligt att falla tillbaka på lagtolkningsprinciper, förarbeten, prejudikat samt doktrin. Bokstavstolkningsprincipen är den lagtolkningsprincip som i

³² Frändberg, Om rättssäkerhet, s 269.

³³ Frändberg, Om rättssäkerhet, s 274.

³⁴ Frändberg, Om rättssäkerhet, s 274.

³⁵ Frändberg, Om rättssäkerhet, s 274.

³⁶ Frändberg, Om rättssäkerhet, s 277.

³⁷ Frändberg, Om rättssäkerhet, s 275.

³⁸ Frändberg, Om rättssäkerhet, s 275.

³⁹ Frändberg, Om rättssäkerhet, s 275.

första hand tillämpas av jurister.⁴⁰ Det paradoxala med denna princip är att den blir otjänlig i de fall tolkningssvårigheten beror på just språkets vaghet och mångtydighet. Bokstavstolkningsprincipen bör i egentlig mening tolkas såsom ett avstående från analogier, extensioner och reduktioner.⁴¹ Ett konsekvent iakttagande av denna princip anses kunna bidra till en ökad rättssäkerhet. Är en ren tillämpning av regeln möjlig skall det således inte göras någon reduktion. Är en ren tillämpning däremot inte möjlig skall en tolkning vara restriktiv eller e contrario. Den teleologiska tolkningsprincipen, d v s ändamålstolkning, kan av nedan anförda skäl inte anses ha sin styrka i bevarandet av rättssäkerheten.

Att använda sig av förarbeten vid lagtolkningsvårigheter är ett vedertaget tillvägagångssätt i svenska domstolar.⁴² Nackdelen är att även förarbetsuttalandena är texter som måste bli föremål för tolkning och förarbetena är ibland otydligare än själva lagtexten vilket kan minska beslutets förutsebarhet. Förarbetena är vidare omfattande nog för att skapa osäkerhet kring deras tillämplighet. Ett uttalande av exempelvis departementschefen kan tala till förmån för den ena parten i en process medan ett uttalande av exempelvis lagrådet kan tala till förmån för den andra parten. Vid tolkningen av uttalandena finns ingen etablerad hierarki som talar om vilket uttalande som skall tillmätas störst betydelse.⁴³ I Sverige utgör de flesta prejudikaten just lagtolkningsprejudikat. Vid samma omständigheter som prejudikatet avser är rättssäkerheten hög. Det är dock inte sällan prejudikaten tar sikte på ovanliga, inte sällan udda fall. Det kan därför ifrågasättas om HD genom sin prejudikatbildning bidrar till rättssäkerheten i någon större omfattning.⁴⁴

Förutom ett krav på klara och adekvata regler uppställs också ett krav på reglernas tillgänglighet.⁴⁵ Reglerna skall vara publicerade och åtkomliga för allmänheten. Kravet på tillgänglighet omfattar även ett krav på att meddelade domars offentlighet.⁴⁶ Tillgängligheten torde inte vara något problem gällande svensk rätt då nya lagar och lagändringar publiceras kontinuerligt i årliga författningssamlingar. Även domstolsdomar hålls tillgängliga för allmänheten i enlighet med offentlighetsprincipen vilket bidrar till en effektiv kontroll av rättssystemet och därigenom en hög rättssäkerhet.

Förutom reglernas tydlighet och tillgänglighet ställs slutligen ett krav på att innehållet i reglerna skall vara pålitligt.⁴⁷ Det innebär att de rättstillämpande organen skall tillämpa lagarna på avsett vis. Det får inte finnas något utrymme för godtycke i rättstillämpningen och lika fall skall behandlas

---

⁴⁰ Frändberg, Om rättssäkerhet, s 276.

⁴¹ Frändberg, Om rättssäkerhet, s 276.

⁴² SOU 1999:58, s 12.

⁴³ Frändberg, Om rättssäkerhet, s 276.

⁴⁴ Frändberg, Om rättssäkerhet, s 276.

⁴⁵ Frändberg, Om rättssäkerhet, s 277.

⁴⁶ Frändberg, Om rättssäkerhet, s 277.

⁴⁷ Frändberg, Om rättssäkerhet, s 278.

lika.⁴⁸ Är det inte möjligt att genom information om reglernas innehåll förutsäga domstolens beslut kan legalitetsprincipen som ytterst bygger på en konformitet mellan rätten och dess tillämpning anses åsidosatt. Följs inte lagen lojalt av dem som har att tillämpa lagen kan förutsebarheten ifrågasättas oavsett om de ovan nämnda villkoren på lagarnas tydlighet samt tillgänglighet anses uppfyllda.

3.3 Avslutande synpunkter

Det grundläggande innehållet i rättssäkerhet är förutsebarhet i rättsliga frågor. Förutsebarheten tillsammans eller ensamt med andra fenomen anses vara det som skyddar individen mot statens godtycklighet. En domstols beslut bör, för att uppnå en erforderlig grad av förutsebarhet, kunna förutses med stöd av lag. Det ställs därför höga krav på lagarnas tydlighet och även dess tillämpare. Frändberg anser att den enda verkliga pålitliga rättssäkerhetsgarantin ligger i lagen. Detta ställer stora krav inte minst på lagskrivningsteknikerna vid reglernas utformning.

Av betydelse för rättssäkerhetsdiskussionen i den här uppsatsen är främst vad Peczenik benämner som formell rättssäkerhet. Det vill säga huruvida domstolens bedömning av en fråga kan förutses utifrån lagarna. Vid tvist om en skiljedoms riktighet skall förutsebarheten bedömas utifrån parternas möjlighet att, med utgångspunkt i LSF ogiltighets- och klanderregler, bedöma tvistens utgång. Diskussionen kommer att ta sin utgångspunkt i de tre kriterier för rättssäkerhet som Frändberg ställer upp, Rättsreglernas tydlighet, deras tillgänglighet samt huruvida innehållet i reglerna kan anses pålitligt.

---

⁴⁸ Frändberg, Om rättssäkerhet, s 279.

4 Skiljedoms ogiltighet

4.1 Inledning

För att säkerställa skiljedomens slutgiltighet är det endast få omständigheter som kan leda till en ogiltigförklaring. Det har ur rättsäkerhetssynpunkt ansetts nödvändigt att tillhandahålla regler, om än restriktiva, att få en dom behäftad med ogiltighets- eller klandergrunder undanröjd. Parterna anses ha ingått skiljeavtal under förutsättning att skiljeförfarandet genomförs på ett tillfredsställande sätt. Skulle förfarandet brista, ur formellt avseende, har parterna ett berättigat intresse av att kunna angripa domen.⁴⁹ Förfarandet kan sägas ha genomförts på ett tillfredsställande sätt om skiljemännen har följt parternas instruktioner, iakttagit lagens handläggningsregler samt följt grundläggande förfarandepinciper.⁵⁰

Det är av vikt att skiljemännen följer de få grundläggande förfaranderegler som finns för att tillgodose en processuell rättssäkerhet. Den statliga kontrollen av skiljedomar kan motiveras inte bara av hänsyn till allmänna intressen och tredje man utan även av hänsyn till att skiljedomar verkställs genom statliga myndigheters försorg.⁵¹ Skulle det inte erbjudas möjligheter att häva en skiljedom när det har begåtts allvarliga misstag skulle skiljeförfarandet få vanrykte och sannolikt undvikas i affärskontrakt trots dess fördelar.⁵²

För att förhindra att ogiltighets- och klandertalan leder till utdragna tvister i de allmänna domstolarna har möjligheten att angripa skiljedomar begränsats till en instans. Ogiltighets- och även klandertalan skall väckas vid den HovR inom vars domkrets skiljeförfarandet har ägt rum.⁵³ Är platsen för förfarandet inte angivet i domen kan talan istället väckas hos Svea HovR.

Huvudregeln är att HovR:ns dom i ogiltighets- och klander mål inte får överklagas. HovR kan dock, genom en s k säkerhetsventil, tillåta ett överklagande om det anses vara av prejudikatintresse.⁵⁴ HovR:ns tillåtelse räcker dock inte för att HD skall ta upp fallet. HD gör i sin tur en prövning om det kan anses vara av vikt för rättstillämpningen att meddela prövningstillstånd.⁵⁵ För att överklagan skall få ske anser HD däremot att det är tillräckligt att HovR:n har lämnat anvisningar för överklagande.⁵⁶

---

⁴⁹ Prop. 1998/99:35 s 139 och Lindell, Civilprocessen, s 632.

⁵⁰ Heuman, Skiljemannarätt, s 589.

⁵¹ Heuman, Current Issues in Swedish Arbitration, s 164.

⁵² Heuman, Current Issues in Swedish Arbitration, s 164. Det finns även risk för att det allmänna domstolssystemet skulle överbelastas av komplicerade kommersiella tvister.

⁵³ 43 § 2 st LSF. Se även Olsson och Kvart, Lagen om skiljeförfarande, en kommentar, s 171.

⁵⁴ Heuman, Skiljemannarätt, s 588.

⁵⁵ Heuman, Skiljemannarätt, s 588.

⁵⁶ Se HD-s kommentar i Mål nr T 2707-01 dom 2002-07-03.

HD har också i ett nytt rättsfall slagit fast att HovR:ns beslut att inte tillåta ett överklagande inte är överklagbart.⁵⁷ Beslutet ansågs inte vara av slutlig karaktär och av regler i RB följer att icke slutgiltiga beslut endast får överklagas i samband med dom eller slutligt beslut.⁵⁸ Verkan av uttalandet i förevarande fall blir att eftersom den klagande parten inte hade rätt att överklaga HovR:ns dom får han inte heller överklaga HovR:ns beslut om att inte tillåta ett överklagande.

4.2 Ogiltighetsgrunder

Ogiltighetsgrunderna⁵⁹ är konstruerade av hänsyn till det allmännas och tredje mans intressen.⁶⁰ Reglerna kan göras gällande utan tidsbegränsning och en part kan inte, genom att delta i skiljeförfarandet, gå miste om sin rätt att väcka en ogiltighetstalan. Part behöver inte heller, genom att göra en invändning, förbehålla sig rätten att få angripa domen efter förfarandets slut.⁶¹ Med tanke på den ingripande påföljd i en skiljedoms slutgiltighet som en ogiltighetsförklaring innebär, har den begränsats till att endast gälla ett fåtal fall.

De tre ogiltighetsgrunder som uppställs i LSF är: bristande skiljedomsrätt, ordre public och allvarliga formfel som hänför sig till skiljedomen. Uppräkningen är uttömmande.⁶² Med motiveringen att om en skiljedom förklaras ogiltig kan det komma att rubba rättsförhållanden som ansetts beständiga anser Hassler och Cars samt Heuman att ogiltighetsgrunderna skall tolkas restriktivt.⁶³ Lindskog är däremot av den åsikten att restriktiviteten har tillgodosetts genom lagstiftarens formulering av ogiltighetsgrunderna att domstolarna skulle höja ogiltighetsribban ytterligare utan stöd i lagtext synes knappast befogat.⁶⁴

Det framkommer av förarbetena att ogiltighetsgrunden ordre public skall ges en snäv tillämpning.⁶⁵ Det är inte uteslutet att den snäva tillämpningen av en regel kan anses gälla även de andra ogiltighetsreglerna. Det är förståeligt att det råder en viss oenighet i doktrinen om vilken tolkning som kan anses vara den gällande.

---

⁵⁷ Se Mål nr T 2326-06 dom 2006-09-21.

⁵⁸ Tillämpliga regler i RB är 17 kap 1 §, 54 kap 5 § samt 49 kap 3 § 2 st.

⁵⁹ 33 § LSF.

⁶⁰ Prop. 1998/99:35, s 139 ff och SOU 1994:81, s 170 ff.

⁶¹ Lindskog, Skiljeförfarande, s 886.

⁶² Prop. 1998/99:35, s 142 f. Se även Hassler och Cars, s 132 not 7.

⁶³ Hassler och Cars, s 132 och Heuman, Skiljemannarätt, s 587.

⁶⁴ Lindskog, Skiljeförfarande, s 899.

⁶⁵ Prop. 1998/99:35, s 141f, 194 och 234

4.2.1 Bristande skiljedomsrätt

En skiljedom är ogiltig om den innefattar prövning av en fråga som enligt svensk lag inte får avgöras av skiljemän.⁶⁶ Parternas avtalsfrihet begränsas till frågor som de har full förfoganderätt över och fritt kan träffa förlikning om.⁶⁷ En skiljedom som exempelvis behandlar vårdnads- och faderskapsfrågor kan inte tillerkännas någon rättsverkan.⁶⁸ Termen bristande skiljedomsrätt har i LSF reserverats för tvister som överhuvudtaget inte får bli föremål för en skiljenämnds prövning.⁶⁹ Är en tvist inte skiljedomsrättslig är skiljemännen skyldiga att självmant förklara sig obehöriga.⁷⁰

Frågor som är indispositiva enligt lag är i regel inte heller skiljedomsrättsliga.⁷¹ Att en fråga är tvingande enligt civilrättsliga bestämmelser medför däremot inte per automatik att den inte är skiljedomsrättslig. Avtalslagens regler om rättshandlingars ogiltighet skyddar exempelvis parterna genom att det inte är möjligt att på förhand avsäga sig rätten att åberopa dem.⁷² När tvist väl uppkommit står det däremot parterna fritt att avtala bort den skyddande regleringen. Den skyddade parten anses själv kunna tillvarata sina intressen när det står klart vad tvisten gäller. Ytterligare skyddande lagstiftning som kan avtalas bort vid uppkommen tvist finns exempelvis inom konsumenträttens, hyresrättens och arbetsrättens område.⁷³

Det innebär därmed inte heller att alla frågor som är dispositiva också är skiljedomsrättsliga.⁷⁴ En dispositiv fråga där någon genom skiljedom skulle förpliktas att betala en spelskuld är inte skiljedomsrättslig. Domen skulle strida mot regeln om ordre public⁷⁵ och därigenom även brista i skiljedomsrättslighet. Den otydliga gränsen mellan skiljedomsrättslighet och ordre public regeln har dock inte ansetts vara av någon större betydelse. Det spelar därigenom ingen roll vilken av reglerna avvisningsskyldigheten grundas på.⁷⁶

Det finns även dispositiva tvister med indispositiva inslag. De indispositiva inslagen skall vid prövning självmant beaktas av domstol. HD statuerar ett exempel i NJA 1986 s 205 där hänsynen till tredje man blev utslagsgivande.⁷⁷ En fastighetsköpare hade, efter att ha erhållit lagfart på

---

⁶⁶ 33 § 1 p LSF.

⁶⁷ Heuman, Skiljemannarätt, s 156 och 161. Se även Hassler och Cars, s 29.

⁶⁸ Prop. 1998/99:35, s 140. Eftersom en sådan dom har en uppenbar påverkan på tredje man.

⁶⁹ Prop. 1998/99:35, s 50.

⁷⁰ Heuman, Skiljemannarätt, s 157.

⁷¹ Prop. 1998/99:35, s 49.

⁷² Heuman, Skiljemannarätt, s 156.

⁷³ Heuman, Skiljemannarätt, s 156.

⁷⁴ Lindell, Civilprocess, s 632.

⁷⁵ 33 § 2 p LSF

⁷⁶ Heuman, Skiljemannarätt, s 159 f.

⁷⁷ Se även NJA 1986 s 741 som behandlar en liknande frågeställning.

egendomen, medgett säljarens talan om återgång eller hävning av fastighetsköpet. HD ansåg däremot, med hänsyn till tredje man och allmänna intressen, att en domstol inte utan vidare kunde godta ett medgivande av ett yrkande om att en fastighetsöverlåtelse skulle gå åter. HD ogillade yrkandet efter en officialprövning.

Det är dock oklart i vilken utsträckning ovan nämnda rättsfall får betydelse i skiljeförfaranden.⁷⁸ HD har i nämnda fall grundat avgörandet på en omständighet som inte hade åberopats av part men omständigheten ansågs betydande av hänsyn till tredje man. Skulle skiljemännen i en tvist göra detsamma kan domen komma att klandras med hänvisning till att skiljemännen har överskridit sitt uppdrag. Det skulle å andra sidan också kunna hävdas att en skiljedom som strider mot nämnda rättsfall även skulle strida mot den allmänna rättsordningen i Sverige och därmed vara ogiltigt. Mycket talar dock för att denna typ av frågeställningar skall anses skiljedomsmissiga men att ett avgörande som kringgår indispositiva moment kan komma att förklaras ogiltigt.⁷⁹

4.2.2 Ordre public

Ordre public regeln träder ikraft om en skiljedom eller det sätt på vilket den tillkommit är uppenbart oförenligt med grunderna för rättsordningen i Sverige.⁸⁰ Bestämmelsen skall i likhet med andra ordre public regler ges en snäv tillämpning och användas endast vid starkt stötande fall.⁸¹ För att bestämmelsen skall bli tillämplig skall det röra sig om situationer där grundläggande principer av processuell eller materiell karaktär har åsidosatts.⁸² Skulle exempelvis skiljemännen åsidosätta sitt uppdrag genom att underlåta en självständig prövning av tvisten och överlåta utarbetandet av domen på sin sekreterare anses ett så grovt och fundamentalt fel ha begåtts att domen kan komma att ogiltigförklaras enligt regeln om ordre public.⁸³

Regeln bör kunna åberopas i de sällsynta fall då en skiljeklausul innehåller föreskrifter som grovt kränker grundläggande förfarandepinciper. Det kan exempelvis röra sig om skiljeavtal som ger ena parten långtgående rättigheter att utföra sin talan men inte ger den andra parten samma rättigheter. Eftersom skiljemännen är bundna av parternas föreskrifter måste sådana begränsningar av den kontradiktoriska förfarandepincipen anses strida mot grunderna för den svenska rättsordningen. Sådana föreskrifter kan även anses hota en erforderligt rättssäker prövning.⁸⁴ Skulle skiljemännen följa partsinstruktioner som åsidosätter möjligheten till en rättssäker

---

⁷⁸ Olsson & Kvarn, Lagen om skiljeförfarande, En kommentar, s 30.

⁷⁹ Olsson & Kvarn, Lagen om skiljeförfarande, En kommentar, s 30 f.

⁸⁰ 33 § 2 p LSF.

⁸¹ Lindell, Civilprocessen, 633.

⁸² Prop. 1998/99:35, s 142 och 234.

⁸³ Heuman, Skiljemannarätt, s 603.

⁸⁴ Lindskog, Skiljeförfarande, s 69.

prövning bör felet enligt Lindskog i första hand utgöra ett handläggningsfel och därmed angripas enligt generalklausulen.⁸⁵ Det kan dock inte uteslutas att ordre public regeln kan bli tillämplig vid grova felaktigheter. En förutsättning bör vara att felet i väsentlig grad äventyrar rättssäkerheten.⁸⁶ En möjlighet att angripa en uppenbart felaktig dom enligt regeln om ordre public kan vara av avgörande betydelse för en part som vill angripa en skiljedom efter klanderfristens utgång.⁸⁷ Kan domen redan inledningsvis förväntas bli ogiltig anses skiljemännen skyldiga att ex officio avvisa tvisten.⁸⁸

Har en part påverkat en eller flera skiljemän t ex genom hot eller bestickning är skiljedomen ogiltig enligt regeln om ordre public.⁸⁹ Skiljedomar som grundats på falsk bevisning anses däremot inte kunna angripas med utgångspunkt i ordre public regeln.⁹⁰ Ställningstagandet har av regeringen motiverats av att ordre public bestämmelsen inte får tillämpas på ett sådant sätt att det på omvägar öppnar upp en obegränsad möjlighet att få en skiljedom ogiltigförklarad då falsk bevisning har använts i målet.⁹¹ Det kan däremot inte anses uteslutet att en skiljedom som väsentligen grundats på falsk bevisning inte skulle ogiltigförklaras av domstol med hänvisning till ordre public regeln.⁹² Skiljedomar som väsentligen grundats på förfalskad bevisning skulle med stor sannolikhet anses uppenbart oförenliga med grunderna för den svenska rättsordningen och därmed inte uppfylla ett rimligt krav på ett rättssäkert förfarande.

Skiljeförfarandets särskilda egenskaper kan tilldra sig tvister som har sin grund i kriminella handlingar där parterna vill undvika offentlighet. Anspråk grundade på spel eller andra kriminella handlingar faller under begreppet ordre public. Allmän domstol befattar sig inte med tvister av detta slag och av samma princip skall inte heller skiljemän göra det. Begreppet omfattar även skiljedomar där någon förpliktats utföra en prestation som är förbjuden enligt lag, exempelvis att genom oriktig uppgift till skattemyndigheten undandra skatt från staten, samt skiljedom som har en sådan karaktär av straff att den inte kan anses godtagbar.⁹³

---

⁸⁵ Generalklausulen regleras i 34 § 1 st 6 p LSF, den behandlas vidare i avsnitt 6. Lindskog, Skiljeförfarande, s 906.

⁸⁶ Lindskog, Skiljeförfarande, s 906.

⁸⁷ Lindskog, Skiljeförfarande, s 906 not 38.

⁸⁸ Heuman, Skiljemannarätt, s 601.

⁸⁹ Heuman, Skiljemannarätt, s 601.

⁹⁰ Prop. 1998/99:35, s 150.

⁹¹ Prop. 1998/99:35, s 150 ff. Se även Heuman, Skiljemannarätt, s 600 f.

⁹² Heuman, Skiljemannarätt, s 601.

⁹³ Prop. 1998/99:35, s 141.

4.2.3 Formkrav

Slutligen är en skiljedom ogiltig, i sin helhet, om den inte uppfyller formkraven i lagen.⁹⁴ Den skall vara skriftlig och undertecknad av skiljemännen. Det räcker att majoriteten av skiljemännen har undertecknat domen eller ordföranden ensam om parterna har kommit överens om det. Bestämmelsen är obligatorisk och eventuella partsavtal som föreskriver avsteg från regeln tillerkänns ingen verkan.⁹⁵ Domens skriftlighet samt undertecknande anses tjäna som en garanti att domens innehåll överensstämmer med det som skiljemännen beslutat och att samtliga skiljemän deltagit i domens avgörande.⁹⁶ Kravet på skriftlighet motiveras, förutom av partshänsyn, av den verkställande myndighetens anspråk på en skriftlig dom för att kunna bistå part med verkställighet av exekutionstiteln.⁹⁷

Formkraven som ogiltighetsgrund torde inte användas i någon större utsträckning. De tycktes fylla en större funktion innan LSF och korrigeringsmöjligheterna tillkom.⁹⁸ Det bör anses vara ett alltför långtgående ingrepp att ogiltigförklara en skiljedom med hänvisning till att, exempelvis, en underskrift saknas. HovR:n torde i vid utsträckning utnyttja möjligheten att, efter väckt talan, återförvisa domen till skiljemännen för korrigerering.⁹⁹ I en nytt rättsfall från HovR:n har dock en rättelse av en skiljedom ogiltigförklarats.¹⁰⁰ Att rättelsen endast undertecknats av ordföranden ansågs strida mot LSF:s formkrav och den rättade skiljedomen undanröjdes. Det kan dock ifrågasättas om en så sträng tolkning skulle användas vid en ursprunglig skiljedom. Parterna kan även komma överens om att ordförandens underskrift av skiljedomen är tillräcklig.

4.3 Avslutande synpunkter

Ogiltighetsreglerna är skapade med hänsyn till tredje mans och det allmännas intressen. Det har ansetts nödvändigt att införa en uttömmande reglering av ogiltighetsgrunderna med avseende på den vidsträckta effekt ett upphävande av en skiljedom kan få.

Ogiltighetsreglerna rörande bristande skiljedomsrättighet i p 1 samt formkraven i p 3 bör anses vara tillräckligt tydliga ur förutsebarhetssynpunkt. Den regel som kan ifrågasättas med hänsyn till dess vaghet och mångtydighet är ordre public regeln. Det kan dock anses önskvärt ur flexibilitetshänsyn att regeln behåller sin öppna karaktär då den

⁹⁴ 33 § 3 p LSF. Kravet på skriftlighet återfinns i 31 § 1 st LSF.

⁹⁵ Heuman, Skiljemannarätt, s 513.

⁹⁶ Heuman, Skiljemannarätt, s 516.

⁹⁷ Heuman, Skiljemannarätt, s 515.

⁹⁸ Möjligheter till korrigerering av skiljedom behandlas ytterligare i avsnitt 5.7.

⁹⁹ 35 § LSF. Prop 1998/99:35, s 232 samt Heuman, Skiljemannarätt, s 514.

¹⁰⁰ Mål nr T 4390-04 dom 2005-09-12.

kan komma att omfatta situationer som det är omöjligt att på förhand förutse.

Det har i doktrinen diskuterats huruvida ogiltighetsgrunderna skall tolkas restriktivt. Förarbetena synes inte ge uttryck för denna ståndpunkt varvid reglernas restriktivitet måste anses ha tillgodosetts av lagstiftaren genom deras utformning. Det kan dock ifrågasättas om inte domstolen i praktiken intar en restriktiv hållning till samtliga ogiltighetsregler.

En ytterligare omständighet som det råder oenighet om är huruvida en skiljedom som har grundats på falsk bevisning kan komma att undanröjas med stöd av regeln om ordre public. Med hänvisning till förarbetena bör en sådan skiljedom inte kunna hävas då felet är av materiell art. I doktrinen har det dock ansetts att skiljedomar som huvudsakligen grundats på falsk bevisning bör anses strida mot grunderna för den svenska rättsordningen och därmed hävas. Förevarande omständighet har inte varit uppe för prövning varvid det är oklart vilket resonemang domstolen skulle fästa avgörande vikt vid.

Ogiltighetsreglernas tillgänglighet bör ur förutsebarhetssynpunkt anses tillfredsställande. Rättsregler i Sverige har en genomgående god tillgänglighet varvid det inte kan framföras någon egentlig kritik på denna punkt. Genom tillgänglighetskravet ställs även ett krav på meddelade domars tillgänglighet. Skiljedomar är normalt sekretessbelagda och därmed skyddade från offentlig insyn. De skiljedomar som angrips genom en ogiltighetstalan blir dock offentliga. Det kan däremot ifrågasättas om den befintliga praxis på området är tillräckligt omfattande för att kunna erbjuda någon fördel ur förutsebarhetssynpunkt. De fall som blir föremål för domstols prövning torde vara så säregna att de endast kan anses bidra till normbildningen i begränsad omfattning

Ogiltighetsreglernas pålitlighet är därmed med hänsyn till den knapphändig praxis som finns tillgänglig på området svår att bedöma. Bristen på praxis kan dock anses tyda på att skiljenämnders prövning genomgående håller en hög kvalitet och att skiljedomar sällan är behäftade med fel som leder till upphävande med stöd av ogiltighetsreglerna

I fråga om parternas möjlighet att med stöd av LSF:s ogiltighetsregler förutse tvistens utgång bör den med hänsyn till ogiltighetsreglernas tydlighet, tillgänglighet samt pålitlighet anses tillfredsställande.

5 Angripande av skiljedom genom klander

5.1 Inledning

Skillnaden mellan ogiltighets- och klandergrunderna är som tidigare anmärkts skyddsintresset. Ogiltighetsgrunderna är främst till för att skydda allmänna eller tredjemans intressen och klandergrunderna tar sikte på parternas intressen. En skiljedom kan endast överklagas på formella grunder. Då bedömningen, huruvida en grund är att beteckna som formell eller materiell, ofta är komplicerad görs en genomgång av tolkningen i praxis samt doktrin.

Det har ifrågasatts huruvida placering av bevisbördan är att hänföra till formella eller materiella regler. LSF innehåller inga regler rörande bevisbördan. Då bevisbördans placering kan få avgörande betydelse för en parts möjlighet att få bifall till sin talan skall en genomgång av olika bevisbördeprinciper samt hur de har tolkats i praxis och i doktrin göras.

Till skillnad från ogiltighetsgrunderna blir en skiljedom som är behäftad med klandergrunder överksam först efter att den framgångsrikt klandrats av part. Eftersom klanderreglerna är obligatoriska har domstolen ingen diskretionär rätt att vägra häva en skiljedom om förutsättningarna för hävning i övrigt är uppfyllda.¹⁰¹

En väckt klandertalan innebär inte att skiljedomen inte kan verkställas.¹⁰² Motiverat av processekonomiska skäl, och den vinnande partens intresse av att domen står fast vid en ogrundad klandertalan, bibehåller en skiljedom sin rättskraft till dess att den upphävs genom en lagakraftvunnen dom. Den förlorande parten skall inte ha möjlighet att inleda en ny prövning med de kostnader som det innebär för motparten med tanke på att en klandertalan sällan bifalles.¹⁰³ Att föra en ogrundad klandertalan skulle annars vara ett väldigt effektivt sätt att förhindra eller förhala verkställighet. Hovrätten kan, om det finns skäl att anta att en klandertalan kan komma att bifallas, genom inhibitionsbeslut förordna om att verkställighet inte får äga rum innan klandertalan har prövats.¹⁰⁴

---

¹⁰¹ Heuman, Skiljemannarätt, s 588.

¹⁰² Olsson & Kvarn, Lagen om skiljeförfarande, en kommentar, s 139.

¹⁰³ Heuman, Skiljemannarätt, s 593.

¹⁰⁴ Heuman, Skiljemannarätt, s 666. Se även Olsson & Kvarn, Lagen om Skiljeförfarande, en kommentar, s 139. Inhibitionsbeslut fattas av HovR:n med utgångspunkt i UB 3 kap 18 § 1 st.

5.2 Materiella och formella fel

I Sverige råder en dualistisk åskådning inom den civila processrätten vilket innebär att det görs en åtskillnad mellan formell och materiell rätt.¹⁰⁵ RB innehåller den huvudsakliga samlingen av formella regler inom svensk rätt men det återfinns även regler med formell karaktär i andra lagar utanför RB:s ramar. Det är, som tidigare påpekats, inte möjligt att få en skiljedom undanröjd på materiella grunder utan endast på formella. Det innebär att det är väsentligt att kunna göra en åtskillnad mellan dessa två grunder. Gränsen är dock flytande och på grund av en växelverkan mellan formell och materiell rätt är det inte alltid enkelt, eller ibland inte ens möjligt, att skilja dessa två åt.¹⁰⁶

Materiella fel berör frågor som rör saken och formella fel berör processuella frågor. Processuella handläggningsregler hänförs till det yttre förloppet, formen, och innehållet i processen hänförs till de materiella reglerna.¹⁰⁷ Det kan även sägas att de processuella reglerna såsom förfaranderegler riktar sig till rätten medan de materiella är riktade till parterna.¹⁰⁸ Exempel kan visas på en talan som är behäftad med två brister, den har väckts vid fel forum och avser en fordran som redan är betald. Den första frågan är formell och den andra materiell.¹⁰⁹ Det är dock, som påpekats, inte alltid möjligt att göra en så enkel åtskillnad.

Materiella felbedömningar i skiljeförfarande hänför sig i regel till bevisningen i fallet eller den rättsliga bedömningen.¹¹⁰ Materiella fel anses föreligga om skiljemännen har begått misstag när de har tolkat och tillämpat civilrättsliga regler, lagvalsregler eller materiella klausuler i huvudavtalet.¹¹¹ Exempel på missförstådda civilrättsliga regler kan vara allmänna avtalsrättsliga regler som skiljemännen feltolkat.

Feltolkningar rörande lagvalsregler kan uppstå när en lagvalsklausul pekar ut materiella regler i två olika rättsordningar utan inbördes företräde. I en dom från HovR:n fastlås att om de materiella reglerna är motstridiga måste det anses ligga inom skiljemännens uppdrag att tolka dessa. En felaktig tolkning av lagvalsregler är därmed att hänföra till den materiella bedömningen och kan inte leda till upphävning.¹¹² Materiella klausuler i skiljeavtalet kan vidare omfatta begränsningar av en parts rätt att utfå skadestånd.¹¹³ Begränsningen kan utgöras av att skadestånd inte skall utgå för indirekta skador eller inkomstbortfall. Anser den förlorande parten att skiljemännen felaktigt ålagt honom att ersätta sådana skador är det fråga om

---

¹⁰⁵ Lindblom, Processhinder, s 19.

¹⁰⁶ Lindblom, Processhinder, s 18 ff.

¹⁰⁷ Lindell, Civilprocessen, s 29.

¹⁰⁸ Lindell, Civilprocessen, s 29.

¹⁰⁹ Lindblom, Processhinder, s 15.

¹¹⁰ Prop. 1998/99:35, s 139.

¹¹¹ Heuman, Skiljemannarätt, s 586.

¹¹² Mål nr T 1164-03 dom 2005-02-21.

¹¹³ Heuman, Skiljemannarätt, s 623.

en materiell felbedömning och skiljedomen kan inte hävas med hänvisning till felbedömningen.

Har skiljemännen tillämpat svensk lag när parterna föreskrivit att utländsk lag skall tillämpas bör skiljedomen enligt förarbetena hävas.¹¹⁴ Har skiljemännen emellertid missförstått den utländska lagens innebörd rör det sig om materiellt felaktig rättstillämpning och parterna saknar rätt att få domen undanröjd på denna grund.¹¹⁵ Det måste anses förenligt med vissa risker att välja att en utländsk lag skall tillämpas av svenska skiljemän. Parterna bör ha tagit i beräkning att svenska skiljemän inte kan förväntas vara lika bevandrade i utländsk rätt som i svensk rätt och till följd därav kan feltolkningar lättare uppstå.

Ytterligare exempel på när en skiljedom inte kan klandras är när en part har använt sig av förfalskade eller förvanskade bevis.¹¹⁶ Det är inte heller möjligt att få domen upphävd om ett vittne eller sakkunnig medvetet lämnat en falsk utsaga.¹¹⁷ Skulle exempelvis den förlorande parten få tillgång till ny avgörande bevisning efter domen avkunnats kan han inte få denna undanröjd trots ett giltigt skäl för att inte tidigare ha presenterat bevisningen.¹¹⁸ Detta eftersom bevisfrågor är att hänföra till de materiella reglerna i förfarandet.

Regler som berör bevisbörda och beviskrav grundas enbart på omedelbart relevanta omständigheter, d v s rättsfakta.¹¹⁹ Materiella fel anses därmed även föreligga om skiljemännens bevisvärdering är oriktig samt om de felaktigt placerat bevisbördan på en part.¹²⁰ I NJA 1973 s 740 fastslog HD att felaktig bevisvärdering inte kan klandras. Skiljenämnden hade i domskälen antytt att oklara avtalsförhållanden skulle tolkas till nackdel för den som har författat avtalet. Nämnden hade dock missförstått vem som hade sammanställt avtalet och därmed felaktigt tolkat det till den ena partens nackdel. HD ansåg att skiljenämndens uttalanden om avtalets tillkomst utgjorde ett led i deras bevisvärdering och felaktigheter som har förekommit i samband med bevisvärderingen är att hänföra till de materiella reglerna i förfarandet och skiljedomen kan på grund härav inte klandras.

Har skiljemännen däremot oriktigt avvisat bevisning, överträtt handläggningsregler eller felbedömt förutsättningarna för ett processuellt beslut rör det sig om klanderbara formella fel.¹²¹ I NJA 1975 s 536 hade den ena parten i målet vägrat att gå med på en förlängning av tidsfristen för meddelande av skiljedom. Han hade uttryckt sitt missnöje över att

---

¹¹⁴ Prop. 1998/99:35, s 123. Har parterna avtalat om ett visst lands lag, är det behörighetsgrundande. Skiljemännen anses därmed ha överskridit sin behörighet vid åsidosättande av partsföreskrifter och domen kan bli föremål för klander.

¹¹⁵ Prop. 1998/99:35, s 123, och Heuman, Skiljemannarätt, s 624.

¹¹⁶ Se dock avsnitt 4.2.2.

¹¹⁷ Prop 1998/99:35, s 150 och Cars, Lagen om skiljeförfarande, s 172.

¹¹⁸ Heuman, Skiljemannarätt, s 649.

¹¹⁹ Fitger och Mellquist, Domstolsprocessen, s 238 f.

¹²⁰ Heuman, Skiljemannarätt, s 586. Bevisbördan behandlas i avsnitt 5.3.

¹²¹ Heuman, Skiljemannarätt, s 586.

skiljeförfarandet hade dragit ut på tiden och fortfarande inte verkade vara närmare en lösning av tvisten. Han såg i och med detta ingen anledning att fortsätta skiljeförfarandet och ville därför inte medge förlängning av tidsfristen. Skiljenämnden fann att dessa uttalanden innebar ett återkallande av begäran om skiljedom och avskrev därmed målet från vidare handläggning. Parten hade dock aldrig använt sig av ordet ”återkalla” och HD ansåg att det var ett processuellt felaktigt beslut av skiljemännen att avskriva ärendet.

Processuella beslut kan ibland vara en följd av felaktig materiell rättstillämpning.¹²² Anta exempelvis att käranden i en skiljeprocess har begärt att få lägga fram bevisning om att reklamation har skett för sent. Skiljemännen avvisar bevisningen, med motiveringen att tidpunkten för reklamationen inte har någon betydelse i målet. Beslutet står då i strid med en materiell lag då det enligt KöpL är av vikt att reklamation har skett inom en skälig tid.¹²³ Skiljemännens processuella beslut är emellertid ett resultat av en felaktig materiell rättstillämpning och något klanderbart fel har inte begåtts. Denna åsikt stöds av såväl Bolding som Heuman.¹²⁴

I RH 1987:121 bedömde HovR:n att skiljenämndens beslut att inte tillåta förhör med två personer utgjorde ett sådant handläggningsfel som sannolikt hade inverkat på utgången i målet. Enligt principen om fri bevisning ansågs parterna ha rätt att med valfria medel styrka huruvida en viss omständighet förelåg. Avvisande av bevisning som bedömts irrelevant kunde endast komma ifråga i undantagsfall. Detta ansågs inte vara ett sådant fall och skiljedomen hävdades av HovR:n. Två av ledamöterna förklarade sig skiljaktiga och ansåg att skiljenämndens bedömning i avvisningen hade varit välgrundad, klandertalan skulle till följd därav ogillas.

Gränsdragningen mellan formella och materiella grunder kan många gånger vara svår. Skillnaden är avgörande för parterna vid klandrandet av en skiljedom då en skiljedom inte undanröjs på materiella grunder. Det kan anses stötande att skiljedomar som har sin grund i grova materiella felbedömningar inte kan upphävas. Ordinära tvistemål får enligt resningsregeln omprövas då den rättstillämpning som ligger till grund för domen uppenbart strider mot lag.¹²⁵ Denna möjlighet erbjuds inte vad gäller skiljedomar.¹²⁶

Det är inte möjligt att undersöka i vilken utsträckning icke klandrade skiljedomar kan innehålla materiella felbedömningar. Med hänvisning till att skiljedomar i regel är sekretessbelagda samt den bristande möjligheten

---

¹²² Heuman, Skiljemannarätt, s 641.

¹²³ Se 32 § KöpL.

¹²⁴ Bolding, Skiljeförfarande och Rättegång s 218 och Heuman, Skiljemannarätt s 641.

¹²⁵ RB 58:1 p 4 och Heuman, Skiljemannarätt, s 586.

¹²⁶ Prop. 1998/99:35, s 150 ff. Resningsmöjligheten diskuterades i förarbetena till LSF men avsågs då det inte bedömdes föreligga något verkligt behov av en sådan reglering. I NJA 1986 s 620 avvisade HD en resningsansökan med motiveringen att det får anses vara en grundläggande regel att en skiljedom inte kan bli föremål för resning. Se prop 1998/99:35, s 151.

att få en skiljedom överprövad på materiella grunder når sannolikt ett stort antal materiellt felaktiga domar inte offentlighetens ljus.

5.3 Bevisbörda

Ekelöfs förklaring av termen bevisbörda är ”att den part som har bevisbördan inte kan vinna målet utan att förebringa bevisning rörande den ifrågavarande omständigheten”.¹²⁷ Trots den auktoritativa tonen finns det ingen lagstadgad skyldighet för en part att föra bevisning, men den part som bär bevisbördan riskerar att förlora målet om han inte kan styrka åberopade grundens existens.¹²⁸

Avsaknaden av skyldighet att frambringa bevisning i dispositiva tvistemål har sin ledning i dispositionsprincipen. Dispositionsprincipen följer i sin tur av parternas rätt att i dispositiva tvistemål bestämma ramarna för processen. Med hänvisning till att skiljeavtal, i likhet med dispositiva tvistemål, har sin grund i parternas avtalsfrihet utgår jag ifrån att samma princip bör vara tillämplig på skiljeförfaranden.

Den rådande uppfattningen bland praktiker, d v s advokater och domare, är att skiljeförfaranden skall avgöras enligt gällande rätt. Sådillvida parterna inte har avtalat om annat.¹²⁹ Det är främst ur förutsebarhetssynpunkt som den åsikten kan motiveras. Parterna kan ha en befogad förväntan på att en eventuell tvist skall avgöras enligt gällande rätt. I ett rättsfall rörande en klandertalan från 2002¹³⁰ ansåg HD att gällande rätt skulle tillämpas. Detta trots att skiljeavtalet slutits efter LSF:s ikraftträdande och anvisade till att lagen om skiljemän, med vissa tillägg och ändringar, skulle vara tillämpligt på skiljeavtalet. Här har HD utifrån en tolkning och hänvisning till parternas gemensamma avsikt bedömt att gällande rätt skall anses tillämpligt. Det kan noteras att parternas avsikt möjligen kan ha varit att den äldre lagen skulle tillämpas. Skulle det finnas en möjlighet för parterna att avtala om att en äldre och eventuellt upphävd lag skall vara tillämplig vid händelse av en tvist? Med hänsyn till att HD tar upp frågan för diskussion kan den möjligheten inte anses vara utesluten.

Parterna kan likaså förvänta sig, om de har valt skiljemän med hög juridisk kompetens, att en uppkommen tvist skall avgöras enligt lag.¹³¹ Utses ett justitieråd till ordförande avspeglas det i regel i utförliga domskäl och rättsliga resonemang. Domskälens utförlighet och resonemang kan ibland medföra en tolkning som parterna inte förutsett i sina pläderingar. Det är

---

¹²⁷ Ekelöf och Boman, Rättegång IV, s 12.

¹²⁸ Lindell, Civilprocessen, s 501. Märk att det finns en skillnad mellan beviskrav och bevisbörda. Beviskravet anger hur mycket bevisning som krävs för att bevisbördan skall anses uppfylld.

¹²⁹ SOU 1994:81, s 153. Se också Heuman, Skiljemannarätt, s 495 ff.

¹³⁰ Mål nr T 2707-01 dom 2002-07-03.

¹³¹ SOU 1994:81, s 154.

dock inte möjligt, i likhet med domstolsdomar, att överklaga en skiljedom med hänvisning till överraskande domskäl.¹³²

I utgångspunkten att gällande lag skall appliceras på avtalet innefattas också att rådande bevisbördeprinciper skall anses tillämpliga.¹³³ Förutsebarheten skulle gå förlorad om skiljemännen kastade om bevisbördan i förhållande till vad som gäller i civilprocesser. I svenska dispositiva tvistemål avgörs bevisbördans placering, genom tillämpning av olika bevisbördeprinciper, från fall till fall.¹³⁴ Att parterna avtalar om bevisbördans placering är fullt möjligt men sällsynt förekommande.¹³⁵ Har parterna i skiljeavtalet avtalat att modellagens regler¹³⁶ skall vara tillämpliga kan det däremot innebära en avvikelse från de svenska civilprocessuella bevisbördereglerna.¹³⁷ Väljs modellen som tillämplig lag skall därmed också de däri föreskrivna bevisbördereglerna tillämpas.

Modellagen stadgar att vardera parten skall bära bevisbördan för de fakta som han åberopar till stöd för sin talan under skiljeförfarandet.¹³⁸ Framställer exempelvis käranden att han har en fordran som skall betalas skall han styrka det med behövlig bevisning. Svaranden skall då i sin tur, för att slippa betala fordringen, styrka med ett kvitto att fordringen är betald.

I svensk rätt bestäms bevisbördans placering med utgångspunkt i vissa principer. Exempelvis läggs bevisbördan ofta på den part som har lättast att säkra bevisning.¹³⁹ Ibland tillmäts sedvänja stor betydelse i den mening att den som påstår en avvikelse från det sedvanliga bär bevisbördan.¹⁴⁰

LSF har inga regler rörande placering av bevisbördan.¹⁴¹ I modellen åläggs den som väcker klandertalan bevisbördan d v s käranden. Heuman anser att modellagens lösning bör tillämpas även i fråga om svensk klandertalan, dock inte förbehållslöst. Skulle exempelvis skiljemännens behörighet att pröva en tvist vila på ett efter tvisten uppkommet muntligt skiljeavtal¹⁴² bör bevisbördan för att det föreligger ett skiljeavtal ligga på den som åberopar avtalet.¹⁴³ Detsamma bör enligt Heuman gälla inte bara

---

¹³² Heuman, Skiljemannarätt, s 495.

¹³³ Heuman, Skiljemannarätt, s 486.

¹³⁴ För en diskussion kring olika bevisbördeprinciper se Lindell, Civilprocessen, s 501 ff.

¹³⁵ Heuman, Skiljemannarätt, s 487.

¹³⁶ Med modellagen åsyftas UNCITRAL Model law on International Commercial Arbitration.

¹³⁷ Heuman, Skiljemannarätt, s 487.

¹³⁸ Art 34 i modellen samt Heuman, Skiljemannarätt, s 487.

¹³⁹ Även kallad bevissäkringsteorin. Heuman, Bevisbörda och beviskrav i tvistemål, s 54. Se även Westberg, Processtaktik och bevisbörda i dispositiva tvistemål, s 752 ff.

¹⁴⁰ Heuman, Bevisbörda och beviskrav i tvistemål, s 45 även Heuman, Skiljemannarätt, s 487.

¹⁴¹ Heuman, Skiljemannarätt, s 591.

¹⁴² Det uppställs inte några formkrav gällande skiljeavtal i svensk rätt. Allmänna avtalsrättsliga bindningsmekanismer anses tillämpliga. Se Heuman, Skiljemannarätt, s 52.

¹⁴³ Heuman, Skiljemannarätt, s 591. Synsättet vilar på den dogmatiska teorin om att bevisbördan åvilar den som påstår att ett visst faktum föreligger, då det är enklare att styrka än att ett visst faktum inte existerar. Se vidare Ekelöf och Boman, Rättegång IV, s 100.

vid skiljemännens behörighetsprövning utan även då part för en fastställetalans inför domstol.¹⁴⁴ Som exempel nämner Heuman den situation där ”den som har gjort en behörighetsinvändning och därefter omgående väckt negativ fastställetalans, som ännu inte har prövats av TR:n då han tvingas att klandra den meddelade skiljedomen, bör inte heller i detta mål åläggas bevisbördan för att det inte föreligger något avtal”.

Påstår svaranden i ett klander mål att motpartens rätt att göra en klandergrund gällande har prekluderats genom passivitet, torde det åvila käranden att styrka när och på vad sätt han protesterat. Skälet är att den missnöjda parten bör se till att det framgår tydligt, både för motparten och för skiljemännen, att en invändning har framförts. Skulle det inte finnas någon anteckning om en invändning torde parten få svårt att fullgöra sin bevisbörda.

Det ter sig viktigt ur förutsebarhetssynpunkt för parterna att veta vilka bevisbördeprinciper som kan bli tillämpliga under processen. Oreglerade bevisbördefrågor kan vara svårbedömda och en skiljedom kan inte klandras på den grunden att förlorande part kan göra det sannolikt att han förlorat tvisten på grund av att skiljemännen felaktigt ålagt honom bevisbördan.¹⁴⁵ För att inskränka möjligheten till felbedömningar i bevisbördefrågor kan parterna välja att reglera frågan i skiljeavtalet. Skulle skiljemännen inte beakta de bevisbörderegler som parterna föreskrivit bör de anses ha överskridit sitt uppdrag och part kan genom en klandertalans möjligen få skiljedomen undanröjd.

5.4 Preklusion

I den allmänna preklusionsregeln föreskrivs att part under vissa omständigheter kan gå miste om sin rätt att åberopa fel i förfarandet.¹⁴⁶ Part har, enligt regeln, inte rätt att åberopa en omständighet som han genom att delta i förfarandet utan invändning eller på annat sätt får anses ha avstått från att göra gällande. Uttrycket ”anses” i regeln gör gällande att avståendet även kan ske konkludent.¹⁴⁷ För att part ska förlora sin klanderrätt krävs emellertid att passiviteten är att uppfatta som ett avstående, ett konstaterande som dock ofta ligger nära till hands.¹⁴⁸

Preklusionen bör endast omfatta processuella fel som parten känner till och inte fel som parten *borde* ha känt till.¹⁴⁹ Part kan orimligen förväntas att

---

¹⁴⁴ Heuman, Skiljemannarätt, s 591.

¹⁴⁵ Lindell, Civilprocessen s 30. Se också Heuman, Skiljemannarätt, s 487. Även Welamson, Rättegång VI, s 121.

¹⁴⁶ 34 § 2 st LSF.

¹⁴⁷ Se Mål nr T 3913-02 dom 2003-11-05. Även kommenterat i avsnitt 5.5.2.

¹⁴⁸ Prop. 1998/99:35, s 236. Heuman, Skiljemannarätt, s 299.

¹⁴⁹ Prop. 1998/99:35, s 149. Heuman, Skiljemannarätt, s 296 ff. Cars, Lagen om skiljeförfarande, s 173. Lindskog, Skiljeförfarande, s 975 f.

protestera mot något denne inte känt till.¹⁵⁰ I förarbetena kan utläsas att svaranden, i ett klanderfall, skall visa att kändanden har haft kännedom om det påstådda felet för att det skall anses prekluderat.¹⁵¹ Med tanke på de bevisvårigheter som uppstår i samband med frågan om när vetskap om fel uppstod, anser Heuman att det synes rimligt att rikta ett mycket lågt beviskrav mot ena parten.¹⁵² Lindskog däremot anser att normala bevisbörderegler bör gälla.¹⁵³ Det innebär att svaranden skall *styrka* att kändanden har haft kännedom om det påtalade felet på ett sådant stadium att han har gått förlorad om sin klanderrätt genom att inte framställa en invändning. Till stöd för Lindskogs ståndpunkt kan framhållas att ett jämnt beviskrav bör upprätthållas ur förutsebarhetssynpunkt.

Nordenson anser att lagtextens utformning ger utrymme för ett hänsynstagande till att parten bort vara medveten om felet om han genom försummelse underlåtit att skaffa sig kännedom om detta.¹⁵⁴ Till grund för sitt ställningstagande lägger han den vinnande partens intresse av att skiljedomen blir slutgiltig. Mot Nordensons uppfattning kan anföras att han inte synes ha något stöd för sin ståndpunkt i lagtexten.¹⁵⁵ Vidare måste den vinnande partens intresse av att domen blir bestående vägas mot den förlorande partens rättsintresse av att denne inte skall gå miste om klanderrätten vid omedveten culpa. Lindskogs synpunkt, som presenterats ovan, torde mot bakgrund av förarbetena vara den gällande.¹⁵⁶

Kravet på avståndets tydlighet kan variera beroende på vilken processuell rättighet en part avsäger sig. Rör det sig om behörighetsfrågor, exempelvis skiljeavtalets giltighet, anses part ha gått miste om klanderrätten om han deltar i förfarandet utan att genast framföra en invändning.¹⁵⁷ En missnöjd part måste således påtala handläggningsfelet och förbehålla sig rätten att klandra skiljedomen för att undvika risk för missförstånd.¹⁵⁸ Part kan även medvetet avstå från att göra en klandergrundande omständighet gällande.¹⁵⁹

HovR har i förevarande fall bedömt att rätten att hävda jäv skall anses prekluderad.¹⁶⁰ Den påstått jävige skiljemanden hade utsetts av den klagande parten själv. Kändanden hade varit medveten om de rådande omständigheterna och borde ha insett att skiljemandens partiskhet kunde komma att ifrågasättas. Efter att den berörda skiljemanden röstat till hans nackdel klandrade han skiljedomen med hänvisning till att skiljemanden var

---

¹⁵⁰ Prop. 1998/99:35, s 149.

¹⁵¹ Prop. 1998/99:35, s 148f.

¹⁵² Heuman, Skiljemannarätt, s 298 ff.

¹⁵³ Lindskog, Skiljeförfarande, s 975.

¹⁵⁴ Nordenson, SvJT 1977 s 717.

¹⁵⁵ Heuman, Skiljemannarätt, s 296.

¹⁵⁶ Prop. 1998/99:35, s 149. Lindskog, Skiljeförfarande, s 975f.

¹⁵⁷ Heuman, Skiljemannarätt, s 289-290, I förarbetena anges att det generellt får antas att en part som deltar i förfarandet utan att genast göra invändning mot skiljemännens behörighet har godtagit deras behörighet att avgöra tvisten. Se prop 1998/99:35 s 236.

¹⁵⁸ Heuman, Skiljemannarätt, s 286.

¹⁵⁹ Olsson och Kvarn, Lagen om skiljeförfarande, s 148.

¹⁶⁰ RH 1991:15.

jävig. HovR:n uttalade att käranden måste anses ha avstått från sin rätt att göra en jävsinvändning gällande genom att utse skiljemannen. Den klagande parten hade inte heller i behörig ordning framfört en jävsinvändning under skiljeförfarandet varvid talan ogillades. Den kan ifrågasättas om en jävsinvändning under förfarandet skulle ha lett till ett annat domslut.

Preklusionen tar sikte på den handläggning som strider mot reglerna i LSF, parternas föreskrifter samt oskrivna förfarandepprinciper som är dispositiva.¹⁶¹ Part måste protestera om motparten företar en förbjuden processhandling eller om motparten underlåter att följa föreskrivna processuella åtgärder. Part måste likaså protestera om det förekommer brister i skiljemännens handläggning av ärendet. Det finns inget krav på att part skall motivera invändningen men det är nödvändigt att det framgår av protesten vilket eller vilka beslut som avses.¹⁶² Preklusionsregeln får därmed direkt effekt på parternas processföring samt skiljemännens handläggning.

Fristen för en parts skyldighet att protestera bör enligt Heuman bestämmas utifrån varje situations individuella omständighet.¹⁶³ Vid exempelvis en muntlig handläggning förväntas parten att framföra en protest i direkt anslutning till det meddelade beslutet, förutsatt att frågan är av enkel beskaffenhet eller att parterna tidigare har yttrat sig i frågan. I övriga fall förväntas part framställa sin invändning utan oskäligt uppehåll.¹⁶⁴

Preklusionsregelns placering talar för att den syftar till att begränsa den förlorande partens klanderrätt och därmed bidra till att skiljedomen skapar en slutlig lösning av tvisten.¹⁶⁵ Preklusionsregelns viktigaste funktion är att förhindra spekulationer i förfarandets utgång och därigenom säkerställa skiljedomens slutgiltighet. Part som har deltagit i förfarandet med insikt om att ett processuellt fel har begåtts, och inte protesterat, skall inte ha möjlighet att klandra utgången beroende på om den utfallit till hans fördel eller inte.¹⁶⁶

Preklusionsregeln fyller en viktig processrättslig funktion och en förfördelad part skall ur rättssäkerhetssynpunkt kunna förutse när preklusion kan komma att inträda. Inom svensk civilprocessrätt anses förlusten av en processuell rättighet utgöra en så betydelsefull rättsföljd att den inte skall inträda utan stöd av lag.¹⁶⁷ Heuman anser att preklusionsregeln bör ges samma innebörd. Huruvida klandertalan kan anses prekluderad fastställs slutgiltigt av HovR:n vid en prövning.

---

¹⁶¹ Heuman, Skiljemannarätt, s 286 f.

¹⁶² Heuman, Skiljemannarätt, s 300.

¹⁶³ Heuman, Skiljemannarätt, s 292.

¹⁶⁴ Heuman, Skiljemannarätt, s 289 ff, Svensk rätt torde följa modellagens tidsfrist där det stadgas att part anses ha förlorat sin invändningsrätt om han med vetskap om ett begånget fel utför sin talan utan att framföra en invändning "without undue delay". Modellagen art 4. De svenska bestämmelserna innehåller dock ingen uttrycklig tidsfrist.

¹⁶⁵ Heuman, Skiljemannarätt, s 287.

¹⁶⁶ Heuman, Skiljemannarätt, s 287.

¹⁶⁷ Heuman, Skiljemannarätt, s 288.

5.5 Klanderregler

Klanderreglerna är avsedda att ge part möjlighet att få en skiljedom undanröjd då hans intressen under förfarandet har blivit åsidosatta. Part förlorar, som tidigare påpekats, sin rätt att göra en klandergrund gällande om han har deltagit i förfarandet utan att göra en invändning mot skiljemännens handläggning.¹⁶⁸ Klandertalan bifalls sällan av svenska domstolar och eftersom önskad precision av klanderreglerna inte har kunnat uppnås leder de ofta till tolkningsproblem för parterna.¹⁶⁹ Detta kan ur förutsebarhetssynpunkt vara en brist då parterna inte kan uppskatta vilka utsikter en klandertalan har att bifallas av domstol.

I de första fem punkterna i paragrafen upptas särskilda klandergrunder. Dessa grunder träffas inte av det vållande- och inverkanderekvisitet som uppställs i generalklausulen. Det innebär att om ett fel enligt de första fem punkterna är för handen bör det vara oväsentligt om den klandrande parten har varit vållande till densamme eller om felet faktiskt har inverkat på utgången.¹⁷⁰ Det kan emellertid diskuteras om, i de fall part själv anses ha vållat felet, domstolen inte anser hans rätt att klandra skiljedomen med hänvisning till samma fel prekluderad.¹⁷¹ Det kan också ifrågasättas om domstolen skulle vara benägen att undanröja en skiljedom med hänvisning till ett fel som inte har haft betydelse för utgången.

5.5.1 Tvisten omfattas inte av ett giltigt skiljeavtal

Den första klandergrunden fäster vikt vid att skiljemännens behörighet att avgöra en tvist ytterst grundar sig på ett skiljeavtal.¹⁷² Föreligger det inget giltigt och på tvisten tillämpligt skiljeavtal mellan parterna skall skiljedomen kunna hävas på talan av en part.¹⁷³

Enligt den numer upphävda SkmL. utgjorde avsaknaden av ett giltigt skiljeavtal en ogiltighetsgrund. Trots att det rör sig om en brist i skiljemännens grundläggande behörighet är inte detta en fråga som påverkar tredjeman eller det allmänna.¹⁷⁴ Parterna kan dessutom under

¹⁶⁸ 34 § 2 st LSF, preklusionsregeln.

¹⁶⁹ Heuman, Skiljemannarätt, s 587.

¹⁷⁰ Jfr Lindskog, Skiljeförfarande, s 927 f samt 936 f. Lindskog påtalar att vållande- och inverkanderekvisitet saknas i 34 § 2 p LSF. Skall rekvisiten inte anses vara tillämpliga i 2 p bör samma tolkning gälla även de övriga i p 1-5 upptagna klandergrunderna.

¹⁷¹ Parts vållande kan då sannolikt falla under preklusionsregeln och parts beteende kan därmed tolkas som att part ”på annat sätt får anses ha avstått från sin rätt att göra omständigheten gällande”.

¹⁷² 34 § 1 st 1 p LSF.

¹⁷³ Prop. 1998/99:35, s 145. Av detta följer även att skiljemännen inte heller skulle få döma över en grund eller invändning som över huvudtaget inte åberopats av parterna.

¹⁷⁴ Prop. 1998/99:35, s 142.

skiljeförfarandet träffa ett skiljeavtal som uppväger frånvaron av ett giltigt avtal. Part kan även bli bunden av ett ogiltigt skiljeavtal genom att inte protestera under förfarandet eller genom att inte föra talan mot skiljedomen. Av dessa anledningar ansåg regeringen att regeln om ogiltiga skiljeavtal skulle placeras under klanderreglerna istället för ogiltighetsreglerna där den tidigare var placerad.¹⁷⁵ Bestämmelsen är exempelvis tillämplig på de fall där en näringsidkare och en konsument träffat ett skiljeavtal om en framtida tvist.¹⁷⁶

LSF förbjuder skiljeavtal rörande *framtida* tvister mellan näringsidkare och konsumenter vilket innebär att ett sådant avtal blir ogiltigt.¹⁷⁷ Detta får betydelse för skiljemännens rätt att pröva konsumenttvister. Tvisten kan avvisas av skiljemännen men endast om konsumenten kräver det, de har ingen skyldighet att avvisa tvisten ex officio.¹⁷⁸ Skulle skiljemännen pröva en konsumenttvist där skiljeavtalet slutits innan tvist uppkommit blir domen därmed inte ogiltig undan endast klanderbar.¹⁷⁹ Eftersom den bristande skiljedomsrättens villkorad kan en skiljedom mellan konsument och näringsidkare inte angripas med hjälp av ogiltighetsgrunden om bristande skiljedomsrättens villkorad. Det lagrum som istället kan användas är klandergrunden i 34 § 1 st 1p LSF. Skiljedomar som har sin grund i ett ogiltigt skiljeavtal skall efter klander undanröjas av HovR:n. En konsument som blivit indragen i ett skiljeförfarande, och inte krävt att skiljemännen avvisar tvisten inledningsvis, har till synes enligt ovanstående omständigheter ingen annan möjlighet än att vänta tills skiljemännen har meddelat dom i frågan för att sedan klandra domen i HovR:n. Det är svårt att förstå vilka intressen som kan ha motiverat utformandet av ovanstående lösning.

Det kan även uppstå situationer där det finns ett giltigt skiljeavtal mellan parterna men avtalet reglerar inte den aktuella tvisten. Har skiljemännen prövat en fråga som faller utanför avtalet kan tvisten även klandras enligt regeln om uppdragsöverskridande.¹⁸⁰ Gränsdragningen kan vara osäker men det bör inte ha någon praktisk betydelse om domen hävs med stöd av den ena eller den andra regeln.¹⁸¹ Parterna kan dock, som tidigare påpekats, välja att läka bristen genom att teckna ett nytt skiljeavtal under pågående förfarande.

---

¹⁷⁵ Prop. 1998/99:35, s 142. Lagrådet hade redan i samband med tillkomsten av SkmL föreslagit att avsaknaden av ett giltigt skiljeavtal skulle hänföras till klandergrunderna.

¹⁷⁶ Se även under avsnittet om bristande skiljedomsrättens villkorad 5.2.1.

¹⁷⁷ 6 § LSF. Prop. 1998/99:35, s 196.

¹⁷⁸ Heuman, Skiljemannarätt, s 157.

¹⁷⁹ Prop. 1998/99:35, s 234. Se även Heuman, Skiljemannarätt, s 157.

¹⁸⁰ Regeln om uppdragsöverskridande behandlas i avsnitt 5.2.2.

¹⁸¹ Prop. 1998/99:35, s 235.

5.5.2 Skiljemännen har överskridit sitt uppdrag

Den aktuella regeln behandlar de fall där en skiljedom, på talan av part, helt eller delvis skall upphävas om skiljemännen har meddelat dom efter utgången av tid som parterna har bestämt eller om skiljemännen annars överskridit sitt uppdrag.¹⁸² Skiljemännens uppdrag bestäms i första hand av skiljeavtalet och i andra hand av parts, inom ramen för skiljeavtalet, begäran om ett skiljeförfarande.¹⁸³ Har ett skiljeavtal slutits efter uppkommen tvist är det i regel skiljeavtalet ensamt som utgör ramarna för skiljemännens behörighet. Rör skiljeavtalet en framtida tvist är det istället påkallelsen som vanligen bestämmer gränserna för uppdraget. I den nämnda klandergrunden har det inte införts något undantag för det fallet att den klandrande parten själv har bidragit till förseningen genom otillbörlig processföring. Lindskog anser dock att ett sådant undantag bör gälla i de fall parten har varit öppet vårdslös.¹⁸⁴

Skiljemännen anses ha överskridit sitt uppdrag om skiljedomen meddelats efter utgången av den tid som parterna har bestämt. Råder det oklarheter om en förlängning av tiden har avtalats har den som påstår att ett sådant avtal föreligger bevisbördan för detta. Förlängandet av tidsfrist kräver inte viss form utan kan göras muntligen eller genom konkludent handlande.¹⁸⁵ Det konkludenta handlandet kan bestå i att part fortsätter att utföra sin talan efter tidsfristens utgång. I en väckt klandertalan hade part inkommit med svaromål efter att tidsfristen för meddelande av skiljedom hade gått ut. HovR:n ansåg detta som ett konkludent accepterande av att tidsfristen förlängdes.¹⁸⁶

Tidsfristregler måste iakttas särskilt noggrant av skiljemännen eftersom en dom kan komma att undanröjas om den har meddelats en enda dag för sent.¹⁸⁷ I förarbetena anförs dock att regeln troligtvis inte kommer att få någon större praktisk betydelse med hänsyn till borttagandet av den legala tidsfristen.¹⁸⁸ Regeringen ansåg trots det att regeln skulle behållas i LSF.

Här finns inget krav på att förseningen skall ha påverkat utgången och eftersom regeln är obligatorisk saknar domstolen möjlighet att efter klander vägra häva domen. Det kan emellertid diskuteras om det kan anses processekonomiskt försvarbart att kasta bort flera månaders eller även flera års arbete på grund av att skiljedomen försenats med en eller några dagar. Det skulle möjligen vara fördelaktigt ur den förlorande partens synpunkt, då denne kanske ser det som ett gynnsamt tillfälle att klandra en skiljedom som utfallit till hans nackdel.

---

¹⁸² 34 § 1 st 2 p LSF. Regeln är inte tillämplig på domar där skiljenämnden har avslutat förfarandet utan materiell prövning. Dessa domar skall angripas enligt 36 § LSF.

¹⁸³ Cars, Lagen om skiljeförfarande, s 163.

¹⁸⁴ Lindskog, Skiljeförfarande, s 928.

¹⁸⁵ Hassler och Cars, Skiljeförfarande, s 124 f.

¹⁸⁶ Mål nr T 3913-02 dom 2003-11-05.

¹⁸⁷ Heuman, Skiljemannarätt, s 625.

¹⁸⁸ Prop. 1998/99:35, s 146.

Skiljemännen är, i likhet med rätten, bundna av vad parterna i behörig ordning har yrkat.¹⁸⁹ Ett avgörande i tvistemål får inte grundas på en omständighet som en part inte har åberopat till stöd för sin talan. Regeln representerar en av grundvalarna i tvistemål och är även utgångspunkten vid skiljeförfaranden.¹⁹⁰ Klandergrunden omfattar med andra ord de situationer där dispositionsprincipen kan anses åsidosatt.¹⁹¹

Det faller sig naturligt att luta sig mot rättegångsbalkens regler och begrepp såvida det rör sig om en tvist mellan svenska parter. Det föreskrivs en större försiktighet vid internationella tvister då det inte kan tas för givet att parterna föredrar de svenska processuella bestämmelserna.¹⁹² Ett undantag från de grundläggande processuella reglerna görs vid de tvister som skiljemännen skall avgöra mera fritt efter skälighet. Detta förfarande torde dock sällan användas. Här förväntas inte parterna själva tillskriva sina åberopanden av olika omständigheter lika stor betydelse som det föreskrivs i rättegångsbalken.¹⁹³

Utgångspunkten är att skiljedomen endast skall upphävas i den del den har förorsakats av uppdragsöverskridandet. Heuman talar här om ett implicit orsaksrekvisit.¹⁹⁴ Skiljedomen skall med andra ord upphävas endast till den del skiljemännen anses ha överskridit sitt uppdrag. Skulle exempelvis domslutet tillerkänna kändaren en högre ersättning än vad denna yrkat skall skiljedomen endast hävas till den del det går utöver kändarens yrkande.¹⁹⁵

Heuman gör gällande att det finns en viss gränsdragningsproblematik mellan vad som skall betraktas som uppdragsöverskridande och vad som kan bedömas som andra handläggningsfel enligt generalklausulen.¹⁹⁶ Gränsdragningen kan ha betydelse eftersom part enligt generalklausulen tillerkänns en något tyngre bevisbörda.¹⁹⁷ Enligt generalklausulen krävs förutom en formell protest, att felet har påverkat utgången, att part inte har varit orsak till felet samt att felet har varit av processuell art.

Enligt förarbetena anses skiljemännen ha överskridit sitt uppdrag om de i strid med parternas lagval tillämpat ett annat lands lag.¹⁹⁸ Yttrandet får stöd av ett utlåtande från HovR:n där det stadgas att det kan bli fråga om ett uppdragsöverskridande i de fall där skiljenämnden medvetet satt sig över en lagvalsbestämmelse.¹⁹⁹ I det ovan berörda fallet hade i första hand uppdragsöverskridande yrkats alternativt annat handläggningsfel som

---

¹⁸⁹ Bundenheten framkommer genom en analog tolkning av RB:s regler. 17 kap 3 § RB.

¹⁹⁰ Prop. 1998/99:35, s 145.

¹⁹¹ Lindskog, Skiljeförfarande, s 928.

¹⁹² Prop. 1998/99:35, s 145. Principen om *jura novit curia* anses även tillämplig vid inhemska skiljeförfaranden, d v s domstolen skall självständigt finna vilka rättsregler som är tillämpliga på de av parterna åberopade rättsfakta.

¹⁹³ Prop. 1998/99:35, s 145.

¹⁹⁴ Heuman, Skiljemannarätt, s 608 och s 614.

¹⁹⁵ Heuman, Skiljemannarätt, s 608.

¹⁹⁶ Heuman, Skiljemannarätt, s 606.

¹⁹⁷ Heuman, Skiljemannarätt, s 609 ff.

¹⁹⁸ SOU 1994:81, s 154 och prop 1998/99:35, s 123.

¹⁹⁹ Mål nr T 1164-03 dom 2005-02-21.

sannolikt har inverkat på utgången i målet. Dessa två klandergrunder överlappar, som tidigare påpekats, varandra och är parten osäker på vilken som kan tänkas bli tillämplig bör båda åberopas och tolkningen överlämnas åt domstolen.

I ett nytt avgörande från HovR upphävdes en skiljedom med hänvisning till att skiljemännen hade överskridit sin befogenhet.²⁰⁰ Käranden i klanderområdet hade, i sin begäran om skiljedom, anförts att en förutsättning för att hon skulle godta en prövning av en skiljenämnd var att det hölls en muntlig förhandling. En begäran om skiljedom, skall enligt LSF, vara skriftlig, uttrycklig och villkorlös.²⁰¹ Genom att uppta hennes talan till prövning ansågs skiljemännen ha överskridit sin befogenhet och skiljedomen hävdes.²⁰²

Ett uppdragsöverskridande torde även föreligga i de fall skiljemännen har prövat annat än vad som har framkommit av parternas processhandlingar samt handläggningsinstruktioner.²⁰³ Ett fall av ofullständig prövning har bedömts som uppdragsöverskridande av underrätterna.²⁰⁴ Käranden i fallet hade framställt ett tydligt ersättningsyrkande som inte hade beaktats av skiljemännen. De hade istället nöjt sig med att ange principer för hur ett skadestånd i frågan skulle beräknas. Underrätterna hade bedömt detta som uppdragsöverskridande. HD tog dock inte ställning till frågan varför underrätternas bedömning om det skulle anses vara uppdragsöverskridande kan ifrågasättas.

Har skiljemännen endast haft att fastställa huruvida part har rätt att häva ett avtal på grund av att leverans har skett för sent får de inte föreskriva att part skall ha rätt till prisnedsättning istället.²⁰⁵ För att sådan bedömning skall kunna beaktas måste en invändning gjorts av part annars anses skiljemännen ha överskridit sin befogenhet.

Frågan om ett uppdragsöverskridande de facto föreligger kan endast besvaras genom domstolarnas avgöranden. Det är upp till domstolen att, vid klandertalan, i varje enskilt fall bedöma om begånget fel är att hänföra till uppdragsöverskridande. Det är ur förutsebarhetssynpunkt till viss del beklagligt för parterna att det inte är klarlagt vad som kan komma att omfattas av bestämmelsen. Den knapphändiga praxis som finns på området gör det svårt att dra generella slutsatser om rättsläget. Även den praxis som finns kan många gånger tyckas tvetydig.

---

²⁰⁰ Mål nr T 7680-05 dom 2006-05-31.

²⁰¹ 19 § 2 st LSF.

²⁰² 34 § 1 st 2 p LSF.

²⁰³ Heuman, Skiljemannarätt, s 612.

²⁰⁴ NJA 1963 s 658. Se även Heuman, Skiljemannarätt, s 613.

²⁰⁵ Heuman, Skiljemannarätt, s 625.

5.5.3 Skiljeförfarande har ägt rum i Sverige i strid mot 47 §

Den tredje punkten berör den omständigheten att en skiljedom har meddelats i ett fall där skiljeförfarande inte borde ha ägt rum i riket.²⁰⁶ De situationer som rent praktiskt omfattas av klandergrunden är när svensk rätt felaktigt tillämpats på ett skiljeförfarande med internationell anknytning samt när utländsk rätt tillämpats på ett skiljeförfarande då svensk rätt skulle ha tillämpats.²⁰⁷ Det är dock inte lätt att mot bakgrund av 47 § LSF dra slutsatsen att det är detta lagstiftaren har menat. Att skiljeförfarande får inledas i Sverige innebär således att svensk rätt är tillämplig då någon av de uppräknade omständigheterna i ovan nämnda paragraf är uppfyllda.²⁰⁸ Klandergrunden skall ses i skenet av reglerna för svensk domsrätt och svensk domstols behörighet.²⁰⁹ För att den aktuella klandergrunden skall bli tillämplig krävs därmed att svensk rätt har tillämpats på förfarandet.²¹⁰

LSF innehåller fem olika domsrättsgrunder.²¹¹ Av paragrafen framgår att skiljeförfarande får inledas i Sverige om skiljeavtalet föreskriver det. Ett skiljeförfarande får också inledas i Sverige om skiljemännen eller ett skiljedomsinstitut, i enlighet med skiljeavtalet, har bestämt att förfarandet skall äga rum här. Ett skiljeförfarande får vidare inledas i Sverige om svaranden samtycker till det. Slutligen framgår av bestämmelsen att om svaranden har hemvist i Sverige eller annars kan sökas vid svensk domstol enligt gällande civilprocessuella regler kan skiljeförfarandet inledas i Sverige. Föreligger inte någon av de uppräknade omständigheterna borde inte heller svensk domsrätt föreligga. Eftersom klandergrunden huvudsakligen är tillämplig på internationella förfaranden kan innebörden sägas reglera de fall då en utländsk part anses skyldig att underkasta sig ett svenskt skiljeförfarande.²¹²

Syftet är, förutom att svensk domstol i regel inte befattar sig med skiljedomsfrågor som inte har någon anknytning till Sverige, att svaranden inte skall bli indragen i en process i ett land till vilken parterna och tvisten helt saknar anknytning.²¹³

---

²⁰⁶ 34 § 1 st 3 p LSF. Cars, Lagen om skiljeförfarande, s 165, not 650. Klandergrunden anses ha liten praktisk betydelse.

²⁰⁷ Lindskog, Skiljeförfarande, s 937.

²⁰⁸ Lindskog, Skiljeförfarande, s 938.

²⁰⁹ Prop. 1998/99:35, s 146, För en vidare diskussion beträffande svensk domsrätt och svensk domstols behörighet se bl a Prop 1998/99:35 s 187 ff.

²¹⁰ Lindskog, Skiljeförfarande, s 939.

²¹¹ 47 § LSF samt Heuman, Skiljemannarätt, s 684.

²¹² Lindskog, Skiljeförfarande, s 938.

²¹³ Heuman, Skiljemannarätt, s 684. För en utförligare diskussion se Heuman, Skiljemannarätt, avsnitt 10.7.3.

5.5.4 Oriktigt utseende av skiljeman

Har en skiljeman utsetts i strid med parternas avtal eller lagen om skiljeförfarande skall en part ha rätt att få skiljedomen upphävd.²¹⁴ Inte heller beträffande denna klandergrund ställs något inverkanekrav för att klanderrätt skall föreligga.²¹⁵ Har parterna kommit överens om att skiljemännen skall ha vissa kvalifikationer, exempelvis speciella tekniska kunskaper, kan underlåtelse att följa en sådan bestämmelse leda till upphävande av skiljedomen.²¹⁶ Har skiljemännen vidare utsetts av någon obehörig, exempelvis ett ombud utan fullmakt, kan skiljedomen klandras. Skulle en skiljeman utses för sent omfattas även det av bestämmelsen.²¹⁷

Parterna kan, förutom att utse skiljemännen själva, även begära att skiljemännen skall utses av behörig TR.²¹⁸ Det kan dock påpekas att de formella fel som TR:n kan ha begått vid utseende av skiljemän inte omfattas av den nu angivna klandergrunden.²¹⁹

Det saknas möjlighet att, under förfarandets gång, begära en prövning hos behörig TR huruvida skiljemännen uppfyller de av parterna uppställda egenskaperna.²²⁰ Denna möjlighet erbjuds däremot gällande jävsinvändningar. Missbelåten part får istället, i vanlig ordning, göra en invändning angående kompetensbristen och förbehålla sig rätten att klandra domen. Är det uppenbart att en skiljeman saknar den efterfrågade kompetensen skulle det möjligen vara fördelaktigt om även den frågan kunde prövas under förfarandets gång. Är det redan inledningsvis tydligt att skiljedomen kommer att klandras ter det sig onödigt att genomföra hela förfarandet. Är en specialkompetens hos skiljemännen avgörande för tvistens utgång bör parterna redan på förhand ha säkerställt att kompetensbehovet blir uppfyllt.

5.5.5 Jäv och obehörighet

Klandergrunden för jäv och obehörighet²²¹ används sällan för att angripa en skiljedom eftersom jävsfrågor i regel prövas och avgörs redan under

---

²¹⁴ 34 § 1 st 4 p. Reglerna om utseende av skiljemän har sin utgångspunkt i 12 § LSF. Om parterna inte har avtalat något annat gäller även 13-16 §§.

²¹⁵ Lindskog, Skiljeförfarande, s 940 not 85.

²¹⁶ Prop. 1998/99:35, s 146.

²¹⁷ Prop. 1998/99:35, s 146.

²¹⁸ 12 § 3 st LSF.

²¹⁹ Prop. 1998/99:35, s 235.

²²⁰ Heuman, Skiljemannarätt, s 628. Har part gjort en jävsinvändning och skiljemännen har ogillat eller avvisat frågan, kan part väcka talan hos tingsrätt. Se 10 § st 3 LSF.

Klanderfrågor prövas, som tidigare klarlagts, av behörig hovrätt.

²²¹ Obehörighetsregeln återfinns i 7 § LSF. Obehörighetsgrunder föreligger om skiljemannen är omyndig, försatt i konkurs eller har förvaltare enligt FB. Se Cars, Lagen om skiljeförfarande, s 167.

förfarandets gång.²²² Klandergrunden får betydelse i de fall jävsgrunden uppkommit eller blivit känd för part först efter att domen meddelats, men innan klandertiden på tre månader löpt ut.²²³

Yrkande om jäv kan prövas av skiljemännen själva²²⁴ eller av behörig TR.²²⁵ Har en jävsinvändning prövats av skiljemännen och ogillats eller avvisats kan missnöjd part, hos TR:n, ansöka om att skiljemannen skall skiljas från uppdraget.²²⁶ Har TR:n ogillat en parts jävsinvändning eller har part inte fört talan mot skiljenämndens ogillande beslut går part miste om att åberopa en jävsinvändning i ett klandermål.²²⁷ Skulle part även underlåta att framställa en jävsinvändning, trots att han är medveten om att jäv föreligger, prekluderas hans rätt att åberopa jävsgrunden i en klandertalan.

I ett aktuellt fall, som numera är överklagat till HD, förelåg följande omständigheter.²²⁸ Part yrkade vid TR:n att två skiljemän skulle skiljas från sina uppdrag då de ansågs jäviga. Skiljemännen hade prövat jävsinvändningen men ogillat den. Innan ärendet uppkommit till prövning hos TR:n hade skiljemännen dock slutfört förfarandet och meddelat skiljedom. TR:n hade då ingen möjlighet att skilja skiljemännen från sina uppdrag eftersom skiljemannauppdraget genom domen hade upphört. TR:n föreslog istället att jäv skulle prövas i samband med den klandertalan som hade riktats mot skiljedomen. TR:n fann dock att talan var förfallen och avskrev ärendet. Talan fullföljdes i HovR:n men även där ansågs talan vara förfallen varvid fallet överklagades till HD. HD har meddelat prövningstillstånd men fallet har ännu inte upptagits till prövning. Det torde vara en olycklig omständighet om en jävig skiljeman kan meddela en skiljedom som därefter inte kan undanröjas. Om ingen annan regel anses tillämplig bör omständigheterna vara sådana att skiljedomen anses vara uppenbart oförenlig med grunderna för den svenska rättsordningen och undanröjas med hänvisning till ordre public.

Cars skildrar ytterligare en situation där klandergrunden för jäv möjligen kan bli tillämplig.²²⁹ Har skiljemännen försökt få till stånd en förlikning mellan parterna men misslyckats finns det en risk att part framför en jävsinvändning och när skiljedom meddelats klandrar skiljedomen. Det kan, för att undvika en klandertalan, rekommenderas att skiljemännen inhämtar ett tydligt förlikningsuppdrag från parterna. Skulle förlikningen misslyckas får skiljemännen fortsätta sitt uppdrag utan att riskera en jävsinvändning från någon av parterna.

---

²²² Heuman, Skiljemannarätt, s 633.

²²³ Heuman, Skiljemannarätt, s 633.

²²⁴ Skiljemännens behörighet att pröva en jävsinvändning framgår av 10 § LSF.

²²⁵ Forum vid jävsinvändningar är TR:n i den ort där någon av parterna har sin hemvist eller av TR:n på platsen för skiljeförfarandet. Se 44 § LSF. Skall frågan däremot prövas enligt klandergrunderna så skall talan som vanligt väckas vid behörig HovR.

²²⁶ 10 § sista st LSF.

²²⁷ Detta framgår av 10 § LSF samt 34 § 2 st 3 meningen.

²²⁸ Mål nr Ö 4494-01 dom 2002-04-29.

²²⁹ Cars, Lagen om skiljeförfarande, s 77.

Att grunda en jävsinvändning på skiljemännens materiella bedömning är inte möjlig. Förbudet att överpröva en skiljedom på materiell grund färgar av sig även på jävsinvändningarna och det skall inte vara möjligt att på omvägar låta påstådda materiella felbedömningar utgöra grund för upphävande av skiljedom.²³⁰

5.5.6 Generalklausulen

Generalklausulen blir tillämplig när det har förekommit handläggningsfel som, utan partens vållande, sannolikt har inverkat på utgången i målet.²³¹

Generalklausulen kommer att behandlas separat i kap 6.

5.6 Talefrister

Part har inte rätt att åberopa ny grund för sin talan efter att talefristen har gått ut, trots att en klandertalan sedan tidigare är anhängiggjord i domstol.²³² Principen fastställdes av HD i ett fall rörande klandertalan.²³³ Part hade ursprungligen klandrat skiljedomen med hänvisning till generalklausulen. Efter talefristens utgång hade part även yrkat att skiljedomen skulle hävas på grund av jäv. Den nya grunden avvisades med hänvisning till att talefristen skall anses absolut och dess syfte är att säkerställa att en klandertalan inte drar ut på tiden genom att en part tillåts åberopa nya klandergrunder efter dess utgång. Det anses motverka skiljeförfarandets syfte i egenskap av en slutgiltig tvistlösningsform.

Det anses emellertid tillåtet för en part att justera sin talan inom ett visst saksammanhang. Har part exempelvis anfört att skiljemannens opartiskhet kan ifrågasättas av den orsaken att han är systerson till motparten finns det möjlighet att även efter talefristens utgång ändra påståendet till att skiljemannen är son till motparten. Det är däremot inte tillåtet, vilket framgår av rättsfallet ovan, att åberopa ett helt annat saksammanhang exempelvis att motparten och skiljemannen gemensamt äger ett bolag.²³⁴

---

²³⁰ Heuman, Skiljemannarätt, s 634.

²³¹ Generalklausulen har i en undersökning genomförd vid Svea HovR under perioden 1987-1997 visat sig vara den viktigaste och mest frekvent åberopade klandergrunden. Skoog, Emilia, En undersökning av Svea Hovrätts mål om ogiltighet och klander av skiljedomar under tidsperioden 1987-1997, JT 1999/00, s 677 f. Se även Cars, s 167 not 659.

²³² 34 § sista st. LSF. Se även prop. 1998/99:35 s 149.

²³³ NJA 1996 s 751. Se även RH 1992:43.

²³⁴ Prop 1998/99.35, s 150.

Möjligheten att få en skiljedom hävd efter klander förutsätter att den angrips inom en tremånadersfrist.²³⁵

5.7 Korrigeringsmöjligheter

För att korrigerings skall vara möjlig krävs att part har väckt en ogiltighets eller klandertalan samt att HovR:n genom ett återförvisningsbeslut möjliggör för skiljemännen att åstadkomma en korrigerings.²³⁶ Huvudregeln är att återförvisning endast får ske om HovR:n klarlagt att det föreligger en ogiltighets- eller en upphävande grund och att denna enkelt kan läkas av skiljemännen.²³⁷ Anses inte en part ha grund för sin talan mot skiljedomen skall skiljemännen inte återuppta förfarandet. För att domstolen skall kunna återförvisa ärendet krävs, förutom att en klander- eller ogiltighetsgrund skall anses föreligga, också att någon av parterna har begärt att ärendet skall återförvisas till skiljemännen.²³⁸ Är det exempelvis oklart om kändan har fog för sin talan kan återförvisning ändå ske om båda parter begär det.²³⁹ HovR:n skall dessutom undersöka om det är lämpligt att låta skiljemännen återuppta förfarandet. Det som är avgörande i detta fall är huruvida felet enkelt och smidigt kan avhjälpas.

Beslutar HovR:n om återförvisning får detta beslut inte överklagas.²⁴⁰ Klander målet skall vidare vilandeförklaras tills ändring har skett.²⁴¹ I återförvisningsbeslutet skall det anges vilka klandergrunder som har styrkts och det skall även framgå vilka processuella fel nämnden anses ha begått och därmed skall korrigeras. Vägrar skiljemännen att ändra skiljedomen måste HovR:n pröva om skiljedomen istället skall undanröjas. Eftersom det redan konstaterats att det föreligger en ogiltighets- eller klandergrund behöver inte målet omprövas i sin helhet.²⁴² Den första domen behåller sin rättskraft till dess en ny ändrad dom meddelats av skiljemännen eller ärendet avgjorts av HovR:n om skiljemännen har vägrat att meddela en ny dom.²⁴³

Meddelar skiljemännen en ny dom har part möjlighet att inför HovR:n framföra klander mot fel som har förekommit under det återupptagna förfarandet.²⁴⁴ Har domen ändrats till den tidigare vinnande partens nackdel har han rätt påtala handläggningsfel som förekommit under det första

²³⁵ 34 § sista st LSF. Se även Lindskog, Skiljeförfarande, s 885.

²³⁶ Lindskog, Skiljeförfarande, s 886.

²³⁷ 35 § LSF. Heuman, Skiljemannarätt, s 658.

²³⁸ Heuman, Skiljemannarätt, s 658.

²³⁹ 35 § 1 st 2p LSF. Prop.1998/99:35 s 153. Se även Heuman, Skiljemannarätt, s 659 f.

²⁴⁰ 49 kap 8 § 1 st RB och 54 kap 4 § RB. Prop. 1998/99:35 s 154.

²⁴¹ Målet vilandeförklaras enligt 35 § LSF.

²⁴² Heuman, Skiljemannarätt, s 659.

²⁴³ Heuman, Skiljemannarätt, s 660. Det innebär även att en skiljedom behåller sin exigibilitet. Vill kändan i klander målet förhindra verkställighet får han söka ett inhibitionsbeslut enligt UB 3:22.

²⁴⁴ Heuman, Skiljemannarätt, s 661.

förfarandet.²⁴⁵ HovR:n skall sätta ut en frist inom vilken parterna får framställa nya klanderyrkanden och anföra nya omständigheter.²⁴⁶

HovR:n ogiltigförklarade rättningen av en skiljedom då den rättade skiljedomen inte hade undertecknats av samtliga skiljemän.²⁴⁷ HovR ansåg att det framgår av 32 § LSF:s ordalydelse att samtliga skiljemän måste besluta om rättelse. Den rättade skiljedomen hade endast undertecknats av ordföranden och ansågs därmed inte uppfylla formkraven i LSF. Skiljedomen, såvitt avsåg rättelsen, förklarades ogiltig.²⁴⁸

Regeln om återförvisning har ett klart processekonomiskt syfte.²⁴⁹ Det anses inte rimligt att ett helt skiljeförfarande skall ogiltigförklaras om det exempelvis saknas en underskrift, sådana fel anses lätt kunna korrigeras av skiljemännen. Det kan nämnas att reglerna i LSF som ger skiljemännen möjlighet att rätta, komplettera och tolka skiljedomar otvivelaktigt inte får användas för att korrigera materiella fel.²⁵⁰ Skulle domen hävas förblir tvisten olöst och part kan se sig tvingad att inleda ett nytt kostsamt skiljeförfarande. Det är med hänsyn härtill det har skapats en möjlighet för skiljemännen att återuppta handläggningen och korrigera begångna misstag.

5.8 Avslutande synpunkter

Klanderreglerna har tillkommit för att säkerställa att förfarandet sker i enlighet med parternas föreskrifter. Har det förekommit fel i handläggningen har parterna ett berättigat intresse av att kunna angripa skiljedomen. Det har framhållits att det inte har varit möjligt att utforma klanderreglerna i enlighet med önskad precision och tolkningen av reglerna har i stort överlåtits till rättstillämparen.

Den klanderregel som kan ifrågasättas ur förutsebarhetssynpunkt är klanderregeln i p 2. De övriga klanderreglerna bör anses vara tillräckligt tydliga för att kunna ligga till grund för en adekvat bedömning av en klandertalans utgång. Den aktuella klanderregeln stadgar att en skiljedom skall helt eller delvis upphävas på talan av part om skiljemännen har meddelat dom efter utgången av den tid som parterna bestämt eller om de annars har överskridit sitt uppdrag. Det som gör regeln otydlig är bedömningen huruvida och när skiljemännen skall anses ha överskridit sitt uppdrag. Bedömningen har i förarbetena överlämnats till rättstillämparen

---

²⁴⁵ Heuman, Skiljemannarätt, s 661.

²⁴⁶ Heuman, Skiljemannarätt, s 661.

²⁴⁷ Mål nr T 4390-03 dom 2005-09-14.

²⁴⁸ Käranden hade i andra hand yrkat att rättelsen skulle ogiltigförklaras eftersom skiljemännen överskridit sin rättelsebefogenhet och därigenom ändrat domens materiella innehåll. HovR saknade dock anledning att bedöma befogenhetsöverskridandet samt dess eventuella verkningar då rättelsen istället ogiltigförklarades.

²⁴⁹ De tillämpliga lagrummen är 31, 32 och 35 §§ LSF.

²⁵⁰ Heuman, Skiljemannarätt, s 587.

och skall bedömas efter omständigheterna i varje enskilt fall. Regelns utformning kan närmast liknas vid en generalklausuls vilket innebär att möjligheten att förutse domstolens bedömning med stöd av regeln är närmast omöjlig. I förarbetena ges endast ett fåtal exempel på när bestämmelsen kan komma att bli tillämplig. Fler exempel ges i befintlig doktrin men berörd part kan inte vara förvissad om att domstolen kommer att lägga de i doktrinen föreslagna lösningarna till grund för sin bedömning. De befintliga åsikterna i doktrinen går även ofta isär vilket kan leda till att liknande fall bedöms olika beroende på vilken författares åsikt som läggs till grund för tolkningen.

Klanderregeln kompliceras ytterligare av att det kan vara en tolkningsfråga huruvida det begångna felet är materiellt eller formellt. Gränsdragningen kan vara komplicerad och om felet är att anse som formellt eller materiellt bedöms avgörande av domstolen. Preklusionsregeln kan också vara problematisk ur förutsebarhetssynpunkt då parts rätt att åberopa ett fel kan av domstolen anses prekluderad. Eftersom avståendet även kan ske konkludent är det rättstillämparen som avgör om parts passivitet är att uppfatta som ett avstående. Ett sådant konstaterande av domstolen ligger, som framhävts, ofta nära till hands.

Med hänsyn till att klanderregeln inte kan anses uppnå en önskvärd nivå av tydlighet kan det ifrågasättas om regelns tillgänglighet samt pålitlighet har någon relevans. Rättssäkerheten är beroende av en rimlig nivå av samtliga tre villkor för att bedömas som tillfredsställande. Brister det avsevärt i det ena villkoret kan förutsebarheten ifrågasättas. Regelns tillgänglighet har därmed ingen betydelse om den tillgängliga regeln är så vag och otydlig att det är svårt för parterna att förutse konsekvenserna av en klandertalan grundad på regeln. Hur kan vidare en domstol tillämpa regeln lojalt och korrekt när den huvudsakligen skall grunda sin bedömning med hänsyn till omständigheterna i det enskilda fallet? Min bedömning är att i befintlig praxis inget fall det andra likt vilket begränsar rättstillämpningens normerande verkan avsevärt.

Det kan ifrågasättas om det är möjligt att förbättra regelns tydlighet och samtidigt bevara dess förmåga att omfatta samtliga fel som kan komma att bedömas som uppdragsöverskridande. Den allmänt hållna regeln kan motiveras och förstås ur flexibilitetssynpunkt men den är inte att föredra ur partsperspektiv.

Eftersom skiljemännens uppdrag huvudsakligen grundas på skiljeavtalet bör parterna ha utformat skiljeavtalet med viss eftertanke och noggrannhet. Det underlättar skiljemännens handläggning och parterna slipper obehaget av överraskande tolkningar som påkallats av oklara regleringar i skiljeavtalet. Ett uppdragsöverskridande är vidare enklare att bedöma om skiljeavtalet är noggrant utformat. Parternas förutsebarhet inför en tvist bör också vara bättre tillgodosedd och utgången blir inte endast beroende av domstolens bedömning.

Vad gäller de övriga klanderreglerna anser jag att de bör vara tillfredsställande ur förutsebarhetssynpunkt. Inom det svenska rättssystemet kan det inte riktas någon väsentlig kritik mot reglernas tillgänglighet. Klanderreglernas pålitlighet är med hänsyn till den summariska praxis som finns på området svårbedömbär. Flera av klanderreglerna bedöms ha liten praktisk betydelse och har aldrig eller sällan åberopats i en klandertalan.

Bortsett från den ovan nämnda regeln om uppdragsöverskridande bör därmed de övriga klanderreglerna, som är särskilt anpassade efter speciella omständigheter, anses vara tillräckligt tydliga och adekvata i sin utformning för att part med stöd av dessa skall kunna förutse en domstols bedömning vid en klandertalan.

6 Generalklausulen

6.1 Inledning

Generalklausulen stadgar att en skiljedom ”skall efter klander helt eller delvis upphävas på talan av part om det annars, utan partens vållande, i handläggningen har förekommit något fel som sannolikt har inverkat på utgången”.²⁵¹ Generalklausulen är, i egenskap av just en generalklausul, allmänt hållen. Dess syfte är att fånga in de formella fel som det på förhand inte har varit möjligt att reglera. Dess generella hållning får dock inte sällan den oönskade effekten att det är svårt att förutse vilka omständigheter som kan komma att omfattas. Det kan därmed ifrågasättas om den önskade förutsebarheten, som part kan anses ha rätt att fordra inför en process, i tillräcklig grad är tillgodosedd.

Regelns breda tillämpningsområde begränsas av bestämmelser om kausalitet och preklusion. Dessa bestämmelser har till uppgift att säkerställa skiljedomens effektivitet och slutgiltighet genom att inte uppmuntra parter till att väcka ogrundade klandertalan. Regelns restriktivitet upprätthålls även av domstolarna som sällan bifaller en klandertalan.

Användandet av uttrycket ”annars” i formuleringen tyder på att regeln skulle kunna inta en subsidiär ställning i förhållande till övriga klanderregler.²⁵² Regeln kan emellertid användas parallellt med övriga klandergrunder och såvida parten har fullgjort sin åberopsbörda kan alternativa regler komma att tillämpas.

Förutom det generella kravet på en framförd protest under förfarandet uppställer generalklausulen ytterligare tre rekvisit.²⁵³

- * felet skall sannolikt ha påverkat utgången, det s k orsaksrekvisitet
- * felet som klandras får inte vara självförvållat
- * det skall röra sig om ett processuellt (formellt) fel

---

²⁵¹ 34 § 1 st 6 p LSF.

²⁵² Heuman, Skiljemannarätt, s 635.

²⁵³ Heuman, Skiljemannarätt, s 609.

6.2 Kravet på att handlägningsfelet sannolikt påverkat utgången

För att generalklausulen skall bli tillämplig krävs, som tidigare påtalats, att handlägningsfelet sannolikt har inverkat på utgången. Beviskravet som ställs är med andra ord att den klandrande parten skall göra det *sannolikt* att utgången har påverkats vilket anses vara ett relativt lågt beviskrav.²⁵⁴ I syfte att utreda om ett handlägningsfel påverkat utgången, genomförs ett hypotetiskt prov.²⁵⁵ För att få fram ett orsakssamband krävs att det noga anges vid vilken tidpunkt den korrekta handläggningen skulle ha ägt rum.²⁵⁶ Bedömningen om handlägningsfelet sannolikt har påverkat utgången skall ske utifrån skiljemännens tolkning och inte utifrån hur en domstol vid en korrekt handläggning skulle ha dömt i målet.²⁵⁷

Beviskravet i LSF innebär en viss skärpning i förhållande till äldre rätt. Det tidigare kravet att felet ”med sannolikhet kan antas ha påverkat utgången” ansågs för dubbeltydigt och kunde enligt motiven ge indikationen att redan en beaktansvärd möjlighet att utgången skulle ha blivit en annan kunde räcka för ett undanröjande av domen.²⁵⁸ En ändring i LSF medförde att ett högre krav ställdes på sambandet mellan felet och utgången, i det att det skulle vara ”påtagligt”.²⁵⁹

Enligt Heuman är det svårt att utläsa om kravet på påtaglighet är absolut eller ungefärligt.²⁶⁰ Med absolut menas att beviskravet är detsamma i alla fall och med ungefärligt avses att orsakssambandet gjorts tillräckligt sannolikt för att kunna läggas till grund för en dom i olika typfall, utan att man låter beviskravet variera i konkreta fall rörande samma typ av klanderbart fel.²⁶¹

Äldre praxis tyder på att sannolikhetsprövningen varierat beroende på felets art. Vid allvarliga fel har orsakssambandet presumerats.²⁶² Har skiljemännen exempelvis prövat en tvist de borde ha avvisat behöver inte den klandrande parten göra det sannolikt att en domstol hade gjort en annorlunda materiell bedömning. Den felaktiga prövningen är i sig tillräcklig för att anse att utgången sannolikt skulle ha blivit annorlunda.²⁶³

I NJA 1965 s 384 fastställde HD, utan motivering, att skiljenämnden begått ett klandergrundande fel genom att inte tillåta förhör med part. Förhör borde ha medgetts med hänsyn till att bevisvärdet av förhöret inte med säkerhet

---

²⁵⁴ Lindskog, Skiljeförfarande, s 945 och s 954.

²⁵⁵ Heuman, Skiljemannarätt, s 636. Jfr Lindskog, Skiljeförfarande, s 948 f.

²⁵⁶ Heuman, Skiljemannarätt, s 636.

²⁵⁷ Se HovR:ns resonemang i NJA 1973 s 450.

²⁵⁸ SOU 1994:81, s 179 f och prop. 1998/99:35, s 148.

²⁵⁹ Prop. 1998/99:35, s 148.

²⁶⁰ Heuman, Skiljemannarätt, s 637.

²⁶¹ Heuman, Skiljemannarätt, s 637 samt Lindskog, Skiljeförfarande, s 957.

²⁶² Heuman, Skiljemannarätt, s 638.

²⁶³ Heuman, Skiljemannarätt, s 637.

kunde bedömas på förhand. Uttalandet tyder på att det inte fanns något stöd för att utgången i det här fallet skulle ha kunnat påverkas. HD måste dock anses ha grundat sitt beslut på att skiljemännen oriktigt avvisat bevisning då detta anses utgöra en grund för upphävande.²⁶⁴ I det aktuella fallet ledde det begångna felet till att en mellandom hävdades. Skiljenämnden hade även hållit huvudförhandling trots att en frånvarande part hade laga förfall. Även här presumerades att utgången hade påverkats och även den slutliga domen undanröjdes. Med hänsyn till HD:s prejudicerande verksamhet, samt de tolkningsproblem som uppstår i samband med tillämpningen av generalklausulen, kan man ställa sig frågande till varför HD inte har motiverat sin dom.

I NJA 1937 s 120 ogillade HD klandertalan då parterna inte hade lyckats göra det sannolikt att felet hade påverkat utgången.²⁶⁵ Målet gällde en försäkringstvist där skiljenämnden hade åsidosatt försäkringsvillkorens föreskrifter genom att utdöma en klumpsumma istället för att ange separata värden för olika brandskadade byggnader. HD ansåg, även här utan motivering, att felet inte med sannolikhet kunde antas ha påverkat utgången. HD hade dock troligen grundat sin bedömning på att svaranden hävdade att skiljemännen hade gått igenom skadorna post för post.

En kausalitetsprövning görs för att bedöma om resultatet är en följd av felet och i vad mån felet har förorsakat ett annorlunda domslut än vad som skulle ha varit fallet om felet inte hade begåtts.²⁶⁶ Det avgörande är att domslutet har påverkats inte att domskälen skulle ha formulerats annorlunda. Det är inte möjligt att klandra en skiljedom på grund av att den saknar domskäl eller att domskälen är kortfattade eller bristfälliga.²⁶⁷

I NJA 1998 s 189 klandrades en skiljedom med hänvisning till res judicata då målet redan rättskraftigt avgjorts genom en annan skiljedom (skiljeförfarande 1). Käranden i klanderområdet förbehöll sig rätten att klandra skiljedomen genom att hos skiljenämnden (i skiljeförfarande 2) hävda först lis pendens och när målet avgjorts (i skiljeförfarande 1) hävda res judicata samt kräva avvisning av fallet. Skiljenämnden hade dock ogillat avvisningstalan och dömt i målet (i skiljeförfarande 2). HD ansåg att det i samband med skiljenämndens handläggning (i skiljeförfarande 2) har förekommit ett sådant fel som enligt generalklausulen utgör grund för hävning av skiljedomen. Eftersom skiljenämnd nr 2 oriktigt prövat tvisten har utgången i målet otvivelaktigt påverkats.

---

²⁶⁴ Se tidigare resonemang under avsnitt 5.2.

²⁶⁵ Heuman, Skiljemannarätt, s 638.

²⁶⁶ Heuman, Skiljemannarätt, s 607. Domstolen uppgift är m a o inte att bedöma hur utgången hade blivit om den själv hade avgjort målet efter en korrekt handläggning.

²⁶⁷ Heuman, Skiljemannarätt, s 654 samt Hassler och Cars, Lagen om skiljeförfarande, s 142.

6.3 Kravet på att den klandrande parten icke vållat felet

Part anses genom att vålla ett handläggningsfel ha förverkat sin rätt att klandra skiljedomen med hänvisning till samma fel.²⁶⁸ Huruvida parten är att anse som vållande skall av domstolen bedömas objektivt.²⁶⁹ Anledningen till att part fråntas möjligheten att klandra en skiljedom när parten själv är vållande till felet är att han inte skall kunna spekulera i förfarandets utgång genom att dra nytta av sina misstag.²⁷⁰

Heuman anser att partens rätt att få domen upphävd endast bortfaller om han genom culpöst handlande förorsakat felet, inte om han handlat omedvetet.²⁷¹

Har part därmed, genom avsiktligt oklara uttalanden, bidragit till att skiljemännen feltolkat en rättshandling bör dessa ligga parten till last och inte leda till upphävning.²⁷² Anses båda parter bära ansvaret för skiljemännens felaktiga tolkning, den ena genom att uttrycka sig oklart och den andra genom att inte begära ett förtydligande med förhoppning om att oklarheten kan medföra fördelar vid skiljemännens materiella bedömning, bör klanderrätten helt falla bort.²⁷³

Har en tvist avgjorts trots att part har haft laga förfall för sin frånvaro föreligger ett handläggningsfel, oavsett om skiljemännen har haft kännedom om förhindrets art. Part måste dock ha meddelat att han har förhinder, förutsatt att han haft möjlighet att göra det, innan slutförhandling för att bibehålla sin rätt att klandra domen.²⁷⁴ Han anses då inte ha vållat felet.

6.4 Kravet på att det skall röra sig om ett processuellt fel

Generalklausulen är, som tidigare nämnts, medvetet generellt avfattad. Under förarbetena till LSF har det inte ansetts möjligt att uttömmande reglera alla de handläggningsfel som skulle kunna utgöra grund för upphävande.²⁷⁵ Då lagstiftaren har gett domstolen friheten att från fall till fall avgöra om det har begåtts fel som kan resultera i ett upphävande av skiljedomen är det svårt att dra konkreta slutsatser utifrån praxis.²⁷⁶

---

²⁶⁸ Se RH 1991:15, Fallet behandlas under avsnitt 5.4.

²⁶⁹ Lindskog, Skiljeförfarande, s 951.

²⁷⁰ Prop.1998/99:35, s 148.

²⁷¹ Heuman, Skiljemannarätt, s 639.

²⁷² Heuman, Skiljemannarätt, s 640.

²⁷³ Heuman, Skiljemannarätt, s 640.

²⁷⁴ Heuman, Skiljemannarätt, s 640.

²⁷⁵ Cars, Lagen om Skiljeförfarande, s 167.

²⁷⁶ Bolding, Skiljedom, s 170.

Som tidigare påpekats kan en skiljedom endast undanröjas om skiljemännen har begått ett processuellt fel.²⁷⁷ Felbedömningar i materiella frågor kan inte klandras. Ett processuellt fel kan däremot även vara resultatet av en felaktig materiell rättstillämpning.²⁷⁸ Heuman nämner ett exempel där skiljenämnden oriktigt avvisat bevisning då den ansetts irrelevant men avvisningen har sin grund i att nämnden har tolkat en lagregel eller ett avtal felaktigt. Med utgångspunkt från nämndens materiella bedömning är bedömningen därmed riktig och inte klanderbar.²⁷⁹

6.4.1 Processuella fel som kan leda till upphävande

Åsidosätter skiljenämnden regleringar i LSF eller handlägger skiljeförfarandet i strid med parternas föreskrifter är det tal om processuella fel som kan föranleda upphävande av en skiljedom.²⁸⁰ Undanröjande av skiljedom kan även bli aktuellt om skiljemännen har prövat ett mål trots att processhinder förelåg, exempelvis *lis pendens* eller *res judicata*.²⁸¹ Även andra handläggningsfel som bristande processledning kan i vissa fall leda till upphävande av skiljedom.

6.4.1.1 Handläggning i strid med LSF

LSF innehåller handläggningsregler²⁸², om än få, som kan komma att åsidosättas av skiljemännen. Den sparsamma regleringen i LSF syftar till att ge parterna och skiljemännen möjlighet att anpassa skiljeförfarandet till tvistens karaktär. Tre grundläggande förfarandepprinciper som särskilt skall beaktas av skiljemännen är, kontradiktions-, kommunikations- samt likabehandlingsprincipen. Ett krav på att dessa förfarandepprinciper skall följas har ställts ur rättssäkerhetssynpunkt.²⁸³ Åsidosättande av ovan nämnda principer kan innebära att en skiljedom blir föremål för klander. Skiljemännen anses däremot inte bundna av principerna om muntlighet, omedelbarhet och koncentration.²⁸⁴ Att kräva en efterlevnad av dessa

---

²⁷⁷ Se tidigare resonemang under avsnitt 5.2.

²⁷⁸ Heuman, *Skiljemannarätt*, s 641.

²⁷⁹ Heuman, *Skiljemannarätt*, s 641, se även s 648.

²⁸⁰ Cars, *Lagen om skiljeförfarande*, s 168. Det kan klargöras att en part, aktivt eller konkludent, kan avstå från att göra ett handläggningsfel gällande. Se prop 1998/99:35 s 144.

²⁸¹ Cars, *Lagen om skiljeförfarande*, s 32 och s 169. Se även NJA 1998 s 189. *Lis pendens* samt *res judicata* är dispositiva rättegångshinder vid skiljeförfaranden och måste framföras av part för att ha verkan. Se prop 1998/99:35, s 104 f.

²⁸² 19-26 §§ LSF.

²⁸³ Heuman, *Skiljemannarätt*, s 402.

²⁸⁴ Prop. 1998/99:35, s 41.

principer skulle i alltför hög grad hämma skiljeförfarandets eftersträvade flexibilitet.

Enligt kontradiktionsprincipen²⁸⁵ skall parterna ges tillfälle att i all behövlig omfattning utföra sin talan, skriftligt eller muntligt. Det innebär att parterna skall få tillfälle att bemöta varandras yrkanden, påståenden och bevis samt ges tillbörlig möjlighet att utföra sin talan.²⁸⁶ Uttrycket ”i all behövlig omfattning” kan medföra en begränsning av parternas rättighet att utföra sin talan.²⁸⁷ Skiljemännen kan förelägga parterna att inge skriftligt material senast inom en viss tid. Inlagor som har inkommit efter tidsfristen kan då komma att avvisas. Begränsningens syfte är att part inte skall kunna förhålla förfarandet genom att kontinuerligt införa uppenbart irrelevant processmaterial. Att part inte har fått möjlighet att i behövlig omfattning utföra sin talan är sannolikt det vanligaste handläggningsfelet.²⁸⁸

Kontradiktionen skall vidare upprätthållas inför beslut i processuella frågor.²⁸⁹ I NJA 1975 s 536 lades ett felaktigt antagande till grund för ett avskrivningsbeslut då skiljenämnden underlåtit att bereda part möjlighet att yttra sig i frågan. Skiljemännen får inte avskriva eller avvisa en tvist utan att ge parterna tillfälle att yttra sig i frågan för att säkerställa att det finns grund för att avsluta förfarandet. Ovan nämnda skiljedom hävdes efter klander.

Kontradiktionsprincipen skall anses tvingande i den benämningen att parterna saknar möjlighet att på förhand avstå från rätten att i behövlig omfattning utföra sin talan. Parterna har däremot en möjlighet att överenskomma om ett summariskt förfarande men inte till den omfattning att det inte skulle finnas några garantier för att det skipas materiell rättvisa.²⁹⁰ Prövningen huruvida den kontradiktoriska principen har åsidosatts sker genom en helhetsbedömning. Av vikt är om felet sannolikt har påverkat utgången. Faktorer som domstolen lär fästa särskild betydelse vid är om parten tidigare haft möjlighet att utföra sin talan.²⁹¹

Part kan komma att ändra inställning i fallet och på grund härav vilja åberopa nya grunder eller återta ett medgivande.²⁹² Underlåter skiljemännen att pröva ett yrkande eller en av flera alternativa invändningar anses de ha begått ett klanderbart handläggningsfel enligt generalklausulen.²⁹³ Hänsyn kan här tas till om part vill ändra sin talan i ett tidigt eller ett sent skede i

---

²⁸⁵ 24 § 1 st LSF.

²⁸⁶ I NJA 1965 s 384 hävdes skiljedomen enligt 21 § SML (numera 34 § 6 p LSF) delvis på den grunden att part inte beretts möjlighet att yttra sig över en av motparten ingiven skrift. Se Cars, s 168 not 661.

²⁸⁷ Prop, 1998/99:35, s 227. Se även Heuman, Skiljemannarätt, s 403.

²⁸⁸ Lindskog, Skiljeförfarande, s 959.

²⁸⁹ Heuman, Skiljemannarätt, s 651.

²⁹⁰ Heuman, Skiljemannarätt, s 273.

²⁹¹ NJA II 1929 s 35. Rättsfallet berör en omständighet där part har haft laga förfall vid utevaro. Se Heuman, Skiljemannarätt, s 644 och Cars, Lagen om skiljeförfarande, s 168 not 661.

²⁹² Heuman, Skiljemannarätt, s 643. Se även Lindskog, Skiljeförfarande, s 959.

²⁹³ Skiljemännen anses då ha handlat i strid med 23 § 2 st LSF. Se även Heuman, Skiljemannarätt, s 612.

förfarandet. Vill part i ett sent skede ändra inställning bör skiljemännen ha rätt att vägra med hänvisning till att det väsentligen skulle fördröja förfarandet.²⁹⁴ Klanderbart fel föreligger även då skiljemännen oriktigt har avvisat bevisning som kan anses ha varit av vikt i förfarandet.²⁹⁵

Kommunikationsprincipen stadgar att part skall få möjlighet att ta del av handlingar, och allt annat som rör tvisten, som överförs till skiljemännen från motparten eller någon annan.²⁹⁶ Skiljemännen skall med andra ord se till att parterna bereds möjlighet att ta del av alla handlingar som rör tvisten. Har part inte fått del av en inlägga eller skriftligt bevisning anses både kontradiktions- och kommunikationsprincipen ha satts ur spel och part kan, förutsatt att felet sannolikt påverkat utgången, angripa skiljedomen.²⁹⁷ Det uppställs däremot inget formellt krav på att parter skall tillställas skrifterna genom delgivning.²⁹⁸

Part anses även ha en grundläggande rätt till muntlig förhandling inför varje avgörande sakfråga.²⁹⁹ Rättigheten gäller även om skiljemännen skulle anse att en muntlig förhandling rörande saken inte är nödvändig och trots att motparten eventuellt motsätter sig en muntlig förhandling. Åsidosätter skiljemännen partens begäran om muntlig förhandling kan skiljedomen komma att klandras. Skiljemännen kan utsätta att muntlig förhandling skall påkallas inom en viss tid. Parterna har däremot möjlighet att genom avtal begränsa rätten till muntliga förhandlingar.³⁰⁰

Ytterligare en princip som bör beaktas av skiljemännen är likabehandlingsprincipen.³⁰¹ Av den följer att skiljemännen skall handlägga tvisten opartiskt vilket i praktiken innebär att parterna skall tillerkännas likvärdiga processuella förmåner.³⁰² Det bör innebära att avtal som tillåter endast en part en processuell förmån eller som berövar ena parten en processuell rättighet som den andra parten har enligt LSF, är att betrakta som ogiltiga.³⁰³

6.4.1.2 Handläggning i strid med parternas föreskrifter

Har skiljemännen åsidosatt parternas föreskrifter eller avvikit från den avtalade ordningen för förfarandet skall skiljedomen hävas.³⁰⁴ Rör det sig

---

²⁹⁴ Heuman, Skiljemannarätt, s 643.

²⁹⁵ 25 § 2 st LSF.

²⁹⁶ 24 § 2 st LSF. Redfern och Hunter, International commercial arbitration, s 323

²⁹⁷ Heuman, Skiljemannarätt, s 402.

²⁹⁸ Prop. 1998/99:35, s 228.

²⁹⁹ 24 § 1 st LSF. Se även Lindskog, Skiljeförfarande, s 959.

³⁰⁰ Cars, Lagen om skiljeförfarande, s 120.

³⁰¹ 21 § LSF

³⁰² Heuman, Skiljemannarätt, s 277.

³⁰³ Redfern and Hunter, International commercial arbitration, s 292f. Se också Heuman, Skiljemannarätt, s 277.

³⁰⁴ Heuman, Skiljemannarätt, s 652. Se även Lindskog, Skiljeförfarande, s 965.

om processuella föreskrifter har det i äldre doktrin ansetts att även mindre avvikelser kan föranleda klanderrätt då det ställs höga krav på att dessa föreskrifter iakttas.³⁰⁵ Bolding förespråkar en strikt tillämpning av parternas föreskrifter medan Heuman anser att man skall begränsa sig till fel som anses ha påverkat utgången.³⁰⁶ Heumans lösning verkar vara att föredra då det ter sig onödigt att upphäva en skiljedom där utgången inte skulle ha påverkats. Skiljeförfarandets syfte att slutgiltigt reglera en tvist talar också emot en alltför strikt tillämpning. Frågan har dock inte fått något tydligt svar i praxis.

Parterna kan både genom muntliga och skriftliga överenskommelser reglera förfarandet. Det är upp till den part som påstår att ett muntligt avtal föreligger att bevisa detta. Muntliga avtal kan dock med hänsyn till bevissvårigheterna inte vara att föredra.

Deltar inte samtliga skiljemän i tvistens avgörande innebär detta ett handläggningsfel. Med tanke på de bevissvårigheter som det innebär då part måste visa att frånvaron påverkat utgången i målet anser Heuman att man närmast skall presumera att utgången har påverkats.³⁰⁷ Heuman menar att hänsyn skall tas till att felet är synnerligen allvarligt och att skiljemännen inte har rätt att efter eget tycke ändra på nämndens sammansättning.³⁰⁸ Cars delar dock inte denna uppfattning och menar att om två av tre skiljemän har deltagit i sakens avgörande och därvid enats, kan detta fel inte anses sannolikt ha inverkat på utgången, även om det är möjligt att så var fallet.³⁰⁹

6.4.1.3 Bristande processledning

Utöver de handläggningsfel där skiljemännen åsidosatt lagstadgade eller avtalade förfarandeföreskrifter, finns det ytterligare fel som kan leda till en skiljedoms upphävande. Skiljenämndens bristande processledning kan i vissa fall utgöra en klandergrund.³¹⁰

Svårigheter uppstår dock vid bedömningen av om skiljedomen kan klandras på den grund att de underlåtit att bedriva processledning eller att de lämnat otillräcklig eller vilseledande vägledning.³¹¹ Har oklarheter under förfarandet lämnats outhärdade finns det en risk att domen grundas på tolkningar som är oförståeliga för parterna. Den förlorande parten kan då välja att klandra domen med hänvisning till att han inte beretts tillfälle att utföra sin talan i vissa delar av tvisten.³¹² Nästan identiska omständigheter

---

³⁰⁵ Heuman, Skiljemannarätt, s 653. Se även Bolding, Skiljedom, s 175.

³⁰⁶ Heuman, Skiljemannarätt, s 653.

³⁰⁷ Heuman, Skiljemannarätt, s 654.

³⁰⁸ Heuman, Skiljemannarätt, s 654.

³⁰⁹ Cars, Lagen om skiljeförfarande, s 172.

³¹⁰ Heuman, Skiljemannarätt, s 647. Se även Lindskog, Skiljeförfarande, s 967.

³¹¹ Heuman, Skiljemannarätt, s 647.

³¹² Lindskog, Skiljeförfarande, s 967.

som de ovan nämnda föreligger i ett aktuellt rättsfall från HovR.³¹³ Käranden i klander målet anklagade skiljemännen för bristande processledning. Kärandena ansåg att skiljemännen missförstått ett skadeståndsyrkande och därigenom utdömt ett för högt skadestånd. HovR:n ansåg dock inte att skadeståndsyrkandet var att anse som otydligt varvid skiljenämnden inte hade någon anledning att bedriva processledning. Klandertalan ogillades.

När verkningarna av bristande processledning skall bedömas bör det göras skillnad mellan oklarheter som hänför sig till bevisningen och oklarheter som är att hänföra till parternas processhandlingar. De förra torde inte kunna föranleda ett upphävande av skiljedomen men det torde däremot de andra. Det kan exemplifieras med följande två rättsfall.

I NJA 1973 s 740 slog HD fast att en skiljedom inte kan hävas med anledning av att skiljemännen genom processledning inte hade klargjort innebörden av en inlaga. HD ansåg här att den felaktiga slutsatsen utgjorde ett led i skiljemännens bevisvärdering och att domen på den grunden inte kunde undanröjas. HD påtalade dock att det är en öppen fråga i vad mån bristande processledning från skiljemännens sida kunde utgöra skäl för att upphäva en skiljedom.³¹⁴ Under rådande omständigheter ansågs det emellertid inte röra sig om ett klanderbart handläggningsfel.

Har skiljenämnden missuppfattat en av parten företagen processhandling kan det däremot leda till upphävande av skiljedomen.³¹⁵ I NJA 1975 s 536 hade skiljemännen felaktigt tolkat uttalanden av part som en begäran om återkallelse av skiljedom och avskrivit målet från vidare handläggning. Det kan tyckas att upphävandet av skiljedomen enkelt hade kunnat undvikas om nämnden hade gett parten tillfälle att yttra sig innan avskrivningen.

Bristande processledning rörande oklara processhandlingar såsom svårförståeliga yrkanden, grunder eller medgivanden leder därmed sannolikt till att skiljedomen upphävs.³¹⁶ Även situationer där skiljemännen har gått utöver parternas yrkande eller grundar domen på omständigheter som inte åberopats av part anses utgöra grund för upphävande i enlighet med generalklausulen.³¹⁷ I omnämnda fall kan part även angripa skiljedomen med hänvisning till att skiljemännen överskridit sitt uppdrag.³¹⁸ Har skiljemännen däremot grundat sin dom på ett resonemang som parterna vid utförandet av sin talan inte har beaktat, kan det inte anses utgöra grund för att skiljedomen skall hävas.³¹⁹

---

³¹³ Mål nr T 2956-05 dom 2006-05-02

³¹⁴ Lindskog anser att det avgörande bör vara om part kan göra det sannolikt att han inte har beretts möjlighet att utföra sin talan i ett visst hänseende. Lindskog, Skiljeförfarande, s 967.

³¹⁵ Se även Heuman, Current issues in Swedish arbitration, s 174 f.

³¹⁶ Heuman, Skiljemannarätt, s 647.

³¹⁷ Heuman, Skiljemannarätt, s 612.

³¹⁸ Heuman, Skiljemannarätt, s 635.

³¹⁹ Heuman, Skiljemannarätt, s 647. Lindskog, Skiljeförfarande, s 968

Det är en tvistig fråga huruvida en dom kan hävas på den grunden att skiljemännen inte har avhjälpt oklara uttalanden. Skall hävning komma ifråga krävs enligt Heuman att det rör sig om ett allvarligt fel samt att skiljemännen insett oklarhetens betydelse för tvistens bedömning.³²⁰ Skiljemännen bör dock inte åläggas en vidsträckt skyldighet att utreda alla oklarheter som kan uppkomma under förfarande.³²¹ Genom att välja ett neutralt tillvägagångssätt och tillämpa olika bevisbörderegler kan skiljemännen fördela ansvaret för processen på parterna.³²²

Preklusionsregeln förhindrar också part att åberopa bristande processledning som klandergrund om han har varit medveten om oklarheten men underlåtit att begära förtydliganden.³²³ Detsamma gäller om det är parten som har begått misstag som har lett till feltolkningar, det är då inte ett klanderbart fel enligt generalklausulen eftersom part inte får anses ha vållat felet.

6.5 Avslutande synpunkter

Generalklausulen är just i egenskap av en generalklausul allmänt hållen och därmed även vag och mångtydig. Frändberg jämförde generalklausuler med en blancofullmakt som gav rättstillämparen oinskränkta befogenheter att själv svara för rättsbildningen. Jag är benägen att stödja Frändbergs uppfattning.

Generalklausulen är tänkt att omfatta samtliga handläggningsfel som det har varit omöjligt att på förhand förutse och som inte omfattas av de särskilda klandergrunderna i p 1-5. För att begränsa generalklausulens omfattning har det införts vissa restriktioner gällande dess tillämplighet. För att en klandertalan skall bifallas enligt generalklausulen krävs att följande fyra krav är uppfyllda: det skall röra sig om ett formellt fel, felet skall ha förekommit utan den klandrande partens vållande, felet skall sannolikt ha inverkat på utgången och felet får inte anses prekluderat. Bedömningen för huruvida ett fel skall anses uppfylla ovan nämnda rekvisit och därmed undanröjas enligt generalklausulen har av lagstiftaren överlåtits till rättstillämparen. Domstolarna tycks dock benägna att ställa höga krav på samtliga fyra rekvisit och klandertalan bifalls sällan av domstolen.

Beklagligtvis synes en övervägande andel av väckta klandertalan innefatta just handläggningsfel som inte har kunnat förutses av lagstiftaren vilket har resulterat i att generalklausulen är den mest frekvent använda klandergrunden. De fel som parterna synes vara berättigade att angripa ur rättssäkerhetssynpunkt exempelvis att handläggningen strider mot parternas föreskrifter eller att handläggningen strider mot grundläggande

---

³²⁰ Heuman, Skiljemannarätt, s 648.

³²¹ Heuman, Skiljemannarätt, s 648.

³²² Heuman, Current issues in Swedish arbitration, s 173.

³²³ Heuman, Current issues in Swedish arbitration, s 174.

processrättsliga principer faller nästintill uteslutande under denna vaga och otydliga klandergrund.

Att det finns en generalklausul anses inte orimligt men att det är den mest frekvent åberopade klandergrunden bör uppmärksammas. De kan tyckas beklagligt att de väsentliga felen omfattas av en och samma klandergrund och att de övriga klandergrunderna synes ha liten eller ingen praktisk betydelse.

Eftersom regeln brister avsevärt i tydlighet är dess tillgänglighet inte relevant. Trots att tillgängligheten, i likhet med de andra kommenterade rättsreglerna, är att bedöma som god. Regeln kan inte, med hänsyn till att bedömningen skall grundas på omständigheterna i det enskilda fallet, betraktas som pålitlig. Domstols beslut bör, för att anses uppnå en erforderlig grad av rättssäkerhet, kunna förutses med stöd av lagen. Detta kan inte anses tillgodosett rörande generalklausulen varvid den inte kan bedömas som tillfredsställande ur förutsebarhetsynpunkt.

7 Sammanfattande synpunkter

Det övergripande syftet med uppsatsen har varit att undersöka huruvida parternas berättigade krav på förutsebarhet inför en tvist om skiljedomens riktighet kan anses tillgodosett. För att besvara den övergripande frågan har det varit nödvändigt att redogöra för ogiltighets- samt klanderreglerna och även reglernas tolkning i förarbeten, praxis samt doktrin. Reglernas förutsebarhet har därefter diskuterats utifrån tre villkor, deras tydlighet, tillgänglighet samt pålitlighet.

Min slutsats är att ett övervägande antal av ogiltighetsreglerna är tydliga vilket ger parterna möjlighet att förutse domstolens bedömning inför en tvist på ett tillfredsställande sätt. Ogiltighetsgrunderna torde sällan användas vilket stöds av avsaknaden av praxis på området. Bristen på praxis kan även uppfattas som en indikation på att svenska skiljedomar utmärks av en genomgående hög standard och att det sällan förekommer fel i förfarandet som kan föranleda att skiljedomar undanröjs med stöd av ogiltighetsreglerna. Förutsebarheten kunde ifrågasättas rörande en ogiltighetsgrund, nämligen grunden för undanröjande enligt regeln om ordre public. Ogiltighetsregeln är tänkt att tillämpas vid starkt stötande fall. Det är däremot av förklarliga skäl svårt att på förhand förutse vilka omständigheter som kan komma att omfattas av regeln varvid det kan ifrågasättas om en förtydligande lagreglering skulle vara möjlig.

Det finns sex klanderregler upptagna i LSF. Kritik har ur förutsebarhetssynpunkt riktats mot två av klanderreglerna, regeln om uppdragsöverskridande samt generalklausulen. Övriga klanderregler har, med hänsyn till parternas möjlighet att förutse en domstols bedömning med utgångspunkt i regeln, bedömts som tydliga. De klanderregler som kan anses uppfylla kraven på tydlighet är beklagligtvis de klanderregler som sällan eller aldrig åberopas i en klandertalan. De handläggningsfel som parterna kan anses vara berättigade att angripa ur rättssäkerhetssynpunkt omfattas huvudsakligen av de två klandergrunder som har kritiserats på grund av bristande förutsebarhet. Då klanderreglerna har tillkommit i ett syfte att säkerställa att förfarandet genomförs i enlighet med parternas föreskrifter, handläggningsregler i LSF samt grundläggande processuella principer kan det ifrågasättas om inte rättssäkerheten i väsentlig grad äventyras genom att parterna med stöd av tillämpliga klanderregler inte kan förutse en domstols bedömning i frågan. LSF erbjuder i rättssäkerhetens namn parterna en möjlighet att angripa skiljedomen. Parternas möjlighet att nå framgång med en klandertalan är emellertid avsevärt begränsad.

Samtliga tre regler som har ifrågasatts ur förutsebarhetssynpunkt kan anses ha utformningen av en generalklausul. Det innebär att reglerna är vaga och mångtydiga och att rättsbildningen närmast uteslutande har överlåtits till rättstillämparen. Rättstillämpningen kan inte anses bidra till ett klagande av rättsläget då bedömningen huvudsakligen grundas på omständigheterna i

det enskilda fallet Reglerna kan därför inte anses uppnå den grad av förutsebarhet som parterna har rätt att fordra inför en process. Det kan dock ifrågasättas om det är möjligt att förtydliga reglerna utan att gå miste om flexibiliteten. De otydliga reglerna kan ur partsperspektiv anses beklagliga men den allmänna formuleringen har till synes varit nödvändig för att kunna omfatta all de situationer som på förhand har varit omöjliga att förutse.

Parterna kan inom ramen för skiljeavtalet vidta åtgärder för att förbättra förutsebarheten. Regleringen i LSF är huvudsakligen dispositiv för att parterna skall ha möjlighet att anpassa förfarandet efter egna önskemål. Skiljeavtalet bör vara utförligt utformad i väsentliga delar för att undvika missuppfattningar och därigenom överraskande tolkningar av skiljemännen under skiljeförfarandet. Den utförliga regleringen bör medföra en ökad förutsebarhet inte bara under själva förfarandet utan även vid tvister om skiljedomens riktighet.

Käll- och litteraturförteckning

Offentligt tryck

Prop. 1998/99:35, Ny lag om skiljeförfarande.

SOU 1999:58, Löser juridiken demokratins problem?

SOU 1995:65, Näringslivets tvistlösning, Slutbetänkande av Skiljedomsutredningen.

SOU 1994:81, Ny lag om skiljeförfarande, Delbetänkande av Skiljedomsutredningen.

Litteratur

Bolding, Per Olof, Skiljedom – Studier i rättspraxis beträffande svensk skiljedoms giltighet och verkställbarhet, P.A Norstedt & Söners förlag, Stockholm 1962. (Cit. Bolding, Skiljedom.)

Bolding, Per Olof, Skiljeförfarande och rättegång, P.A Norstedt & Söners förlag, Stockholm 1956.

Cars, Thorsten, Lagen om skiljeförfarande – En kommentar, 3 uppl. Fakta Info Direkt Sweden AB, Tierp 2001. (Cit. Cars.)

Ekelöf, Per Olof, Boman, Robert, Rättegång IV, 6 uppl., Norstedts Juridik AB, Göteborg 1995.

Fitger, Peter, Mellquist, Mikael, Domstolsprocessen, en kommentar till rättegångsbalken, 2 uppl., Norstedts Juridik, Stockholm 2002.

Hassler, Åke; Cars Thorsten, Skiljeförfarande, 2 uppl., Norstedts Förlag, Stockholm 1989.

Heuman, Lars, Bevisbörda och beviskrav i tvistemål, Norstedts Juridik AB, Stockholm 2005.

Heuman, Lars, Current issues in swedish arbitration, Juristförlaget, Stockholm, Sweden and Kluwer Law and taxation publishers, Deventer, The Netherlands 1990.

Heuman, Lars, Skiljemannarätt, Nordstedts Juridik AB, Stockholm 1999.

Lindblom, Per Henrik, Processhinder – om skillnaden mellan formell och materiell rätt i civilprocessen särskilt vid bristande talerätt, P.A Norstedt & Söners förlag, Stockholm 1974.

Lindell, Bengt, Alternativ tvistlösning: särskilt medling och skiljeförfarande, Iustus förlag AB, Uppsala 2000.

Lindell, Bengt, Civilprocessen, 2 uppl., Iustus Förlag AB, Uppsala 2003.

Lindskog, Stefan, Skiljeförfarande- en kommentar. Norstedts Juridik AB, Visby 2005.

Madsen, Finn, Skiljeförfarande i Sverige, En kommentar till lagen (1998:116) om skiljeförfarande och till reglerna för Stockholms Handelskammars Skiljedomsinstitut. Jure Förlag AB, Stockholm 2005.

Olsson, Bengt och Kvarn Johan, Lagen om skiljeförfarande – En kommentar, Norstedts Juridik AB, Stockholm 2000.

Peczenik, Alexander, Vad är rätt? Om demokrati, rättssäkerhet, etik och juridisk argumentation, 1 uppl., Fritzes Förlag, Stockholm 1995.

Redfern, A. and Hunter M., Law and practice of International commercial arbitration, Sweet & Maxwell, second edition, London 1991.

Welamson, Lars, Rättegång VI, 3 uppl., Norstedts Juridik AB, Stockholm 1994.

Westberg, Peter, Festskrift till Per Henrik Lindblom, Processtaktik och bevisbörda i dispositiva tvistemål, Iustus förlag AB, Uppsala 2004.

Artiklar

Frändberg, Åke, Om rättssäkerhet, Juridisk Tidsskrift 2000-01, s 269-280.

Nordenson, K. Ulf, Arbitration in Sweden, Wetter & Wetter advokatbyrå, Svensk Juristtidning, 1977, s 714-718

Skoog, Emilia, En undersökning av Svea Hovrätts mål om ogiltighet och klander av skiljedomar under tidsperioden 1987-1997, JT 1999/00, 677-689.

Rättsfallsförteckning

Hovrätterna

RH 1987:121
RH 1991:15
RH 1992:43
Ö 4494-01 dom 2002-04-29
T 3913-02 dom 2003-11-05
T 1164-03 dom 2005-02-21
T 4390-03 dom 2005-09-14
T 2956-05 dom 2006-05-02
T 7680-05 dom 2006-05-31

HD

NJA II 1929 s 35
NJA 1937 s 120
NJA 1963 s 658
NJA 1965 s 384
NJA 1973 s 740
NJA 1975 s 536
NJA 1986 s 205
NJA 1986 s 620
NJA 1986 s 741
NJA 1996 s 751
NJA 1998 s 189
NJA 2000 s 538
T 2707-01 dom 2002-07-03